

OPERATSIOON “IRAAGI VABADUS”

ANTS LAANEOTS

Intensiivne sõjategevus Iraagis 2003. aasta kevadel vältas ainult kaks-kümmend üks päeva, kuid need olid päevad täis üliaktiivset ning ulatuslikku uut laadi võitlust, mis muudab ilmselt oluliselt sõjaliste konfliktide iseloomu tulevikus. See oli kõrgtehnoloogiline 21. sajandi sõda.

Kindlasti uuritakse seda sõda edaspidi põhjalikult, kirjutatakse palju raamatuid, milles püütakse mõista selle olemust ning prognoosida tagajärgi ja mõju sõjakunsti arengule. Seni pole uurijatel kasutada veel piisavalt Iraagi kampaaniaga seotud materjale, et pretendeerida oma järeldustes absoluutsele tõe. Seepärast tugineb ka käesolev artikkel olemasolevatele, peamiselt avatud allikatele. Sõja kõrgtehnoloogilist poolt on allkirjutanu käsitlenud artiklis “Vene armee reform ja Iraagi sõda”.¹ Käesolevas kirjutises vaadeldakse sõjale eelnenud sündmusi, selle käiku ja lõppu nende kronoloogilises järjestuses.

Viimane Iraagi sõda erines täielikult kõigist varempeetud sõdadest. See oli ülimalt kompleksne ja eriline kolme võtmenäitaja — väeliikide integratsiooni, üksuste tegevuse dünaamika ja paindlikkuse poolest.

Iraagi-vastase koalitsiooni maa-, õhu- ja merejõudude ning erivägede üksused rakendati lahingutegevusse peaaegu ühel ajal, sõja esimestest tundidest alates ning kogu lahingutegevuse aja tagasid nad katkematu ja püsiva vastastikuse koostöö ja toetuse, samal ajal, kui näiteks 1991. aasta

---

¹ A. Laaneots. Vene armee reform ja Iraagi sõda. Ameerika üllatas Iraagis Vene sõjateoreetikuid. — Sõdur, nr 2 (37), 2003. Lk 14–18.

Lahesõda algas pikaajaliste õhurünnakutega ning maaväed kaasati lahingutesse alles kolmekümne üheksandal päeval. Tänapäevaste infosüsteemide kasutamine võimaldas integreerida kõik sõjapidamiseks vajalikud struktuurid ja vahendid ühtsesse infovõrku nii, et luureallikad ja -andurid olid ühendatud “otsustajate” kaudu vahetult “laskjatega”, võimaldades infovahetust ja -kasutust reaajas kogu kolmemõõtmelise (õhk-maa-meri) lahinguvälja ruumis.²

Oluliselt erines eelnevates võitlustes näidatust lahingutegevuse dünaamika. See väljendus liitlaste soomusvägede kiires liikumises Kuveidi lähtealadelt Bagdadi ja Basrassa, samuti järgnevates ulatuslikes puhastusoperatsioonides Põhja-Iraagis. Vägede ümberpaiknemise kiirus ja manöövrivate kombinatsioon oli võimalik ainult tõrgeteta töötava logistika-süsteemi tõttu. Viimane oli edu saavutamiseks eriti vajalik, sest võimaldas mõjutada vastast varem, kui ta oli seda oodanud või valmis osutama vastupanu. Lahingutegevuse suur dünaamika tugines infosüsteemide töö erakordsele täpsusele ja õigeaegsusele, samuti kõrgtehnoloogiliste luure-, side- ja relvasüsteemide efektiivsusele.

Sõjategevuse paindlikkus väljendus eelkõige võimes reageerida kiiresti muutuvale olukorrale õigeaegselt ja otstarbekohaselt. Selle eridaks näiteks on USA väejuhatuse reaktsioon Türki hilisele keeldumisele lubada oma sadamaid ja territooriumi koalitsioonijõudude 4. mehhaniseeritud diviisi läbilaskmiseks Põhja-Iraaki, mis sundis CENTCOMi (*Central Command* — keskväejuhatuse, kelle vastutusalasse kuulub Lähis-Ida, sh Iraak) juhte peaaegu kogu operatiivplaani ülikiiiresti ümber tegema.

Eellugu

Nii esimese (1991. aasta) kui ka teise (2003. aasta) Iraagi sõja peasüdalane diktaator Saddam Hussein Abd al-Majid al-Tikriti sündis 28. aprillil 1937. aastal Tikritis lambakarjuse peres. Astunud juba noorukina revolüt-

---

² War in Iraq: Combat and Consequence. — The Royal United Services Institute Whitehall Paper 59. Edited by Jonathan Eyal. London: Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, 2003. Lk 3.

sioonilisse, ilmalikku araabia natsionalismi, majanduse moderniseerimist ja sotsialismi propageerivasse Baath-parteisse, oli Saddam pikka aega seotud revolutsioonilise tegevusega. 1964. aastal vangistati ta süüdistatuna valitsusvastases vandenõus. Vabanemisel osales ta niinimetatud 1968. aasta revolutsioonis, mis kõrvaldas tsiviilvalitsuse ja moodustas Revolutsioonilise Väejuhatuse Nõukogu (RVN), hakates selles mängima üha tähtsamat rolli.

Esialgul oma positsioone ettevaatlikult tugevdanud Saddam sai 1979. aastal RVNi esimeheks ja riigi presidendiks. Kõrvaldades järk-järgult temale riigis reaalselt ja kujuteldavalt opositsioonilised rühmitused, omandas ta diktaatorivõimu ja kehtestas totalitaarse riigikorra.

Jaanuaris 1980 avaldas Saddam Hussein maailmale oma välispoliitilise eesmärgi: "Tahame, et meie kodumaa saavutaks tõelise kaalu, mis tugineb meie hinnangul sellele, et Iraak on sama suur kui Hiina, sama suur kui Nõukogude Liit ja sama suur kui Ühendriigid."³ Seejärel hakkas ta oma unelmate Suur-Iraagi plaani järjekindlalt ellu viima. Kui 1979. aastal puhkes Iraanis islamirevolutsioon, mis tõukas troonilt šahh Mohammad Reza Pahlavi ja sünnitas Islami Vabariigi, otsustas Saddam kasutada ära naaberriigi nõrkusetke ja "hammustada" sellelt piiriäärsed naftarikkad alad. 22. septembril 1980. aastal alanud plaanitud välksõda kujunes ohvrirõhkeks võitluseks, mis kestis kaheksa aastat, nõudis mõlemalt poolelt kokku ligi 1,7 miljonit inimelu ja lõppes Iraagile märkimisväärsete tulemusteta.

Vere maigu suhu saanud diktaator lahendas väga julmalt ka oma riigi sisepoliitilisi probleeme. Kurdide vabadusvõitluse mahasurumisel hävitasid iraaklased 1983. aastal viis tuhat Barjani suguharusse kuuluvat kurdi. Minnes vastuollu tsiviliseeritud maailma tavadega, kasutasid Iraagi valitsusväed 16. märtsil 1988 Halabjah' linna kurdidest elanike vastu keemiarelva, tappes üle viie tuhande inimese, peamiselt naised ja lapsed. Samal aastal hävitati kurdidevastase operatsiooni al-Anfal käigus 80 kurdi küla.

---

³ W. Murray & Major General R. H. Scales Jr. *The Iraq War: A Military History*. Cambridge & London: Belknap Press of Harvard University Press, 2003. Lk 28. [Edaspidi *Murray & Scales 2003*.]

Kaheksa-aastane sõda Iraaniga viis Bagdadi üpris raskesse majandus- ja finantsseisu. Iraagi välisvõlg moodustas 1990. aastate lõpus 70–90 miljardit USA dollarit. Sõjas kannatada saanud majanduse taastamiseks oli vaja vähemalt 150 miljardit dollarit.⁴ Raskustesse sattunud diktaator püüdis neid probleeme lahendada, taotledes OPEClt järsku naftahinna tõstmist (18 USA dollarilt 25 dollarini barreli eest). Teiselt poolt nõudis Saddam Pärsia lahe piirkonna araabia riikidelt Iraagi 50 miljardi dollarilise võla kustutamist ja uute laenude andmist. Juulis 1990 esitas Iraak pretensioonid Kuveidile ja Saudi Araabiale, süüdistades neid OPEC lepete järgi naftakvootide rikkumises ja naftahindade alandamises. Kuveiti süüdistati ka Iraagi piiri läheduses asuva Rumaylah' naftamaardla maa all oleva "Iraagi nafta" ebaseaduslikus tootmises ja tahte puudumises lahendada Iraagi-Kuveidi vaidlusalused piiriküsimused.

Püüdes laiendada oma territooriumi ja saada kontrolli alla rikkalikud Kuveidi naftaväljad, tungis Iraak augustis 1990 väikesele riigile kallale. Okupeerinud naabermaa, teatas Saddam, et see on Iraagi loomulik osa — üks tema provintis — ja hakkas seda armutult röövima. Selleks et sundida Lähis-Ida despooti oma vägesid Kuveidist välja viima, loodi ÜRO egiidi all suur rahvusvaheline koalitsioon. Saddam keeldus täitmast kõiki temale esitatud Kuveidist lahkumist nõudvaid ÜRO resolutsioone ja 17. jaanuaril 1991 alustasid koalitsioonijõud eesotsas USA vägedega Kuveidi vabastamise operatsiooni, mida tuntakse Lahesõja nime all.

Kolmkümmend üheksa päeva kestsid õhurünnakud iraklaste positsioonidele. Sellele järgnes neli päeva väldanud maavägede tegevus, mis lõppes Kuveidis olevate Iraagi vägede täieliku purustamise ning okupeeritud riigi vabastamisega. See võit jäi siiski poolikuks. Koalitsiooniväed ja nende ülemjuhataja kindral Norman Schwarzkopf said USA presidendilt George Bush seniorilt käsu peatada lahingutegevus just siis, kui tekkis reaalne võimalus hävitada Lähis-Ida türanni sõjaväe parim osa — vabariikliku kaardiväe diviisid — ja kukutada Saddami režiim.

On räägitud mitmetest selle otsuse põhjustest. Üheks neist oli ÜRO mandaat koalitsioonijõududele, mis piiras nende volitused Kuveidi vabastamisega. Teise põhjusena on nimetatud president Bushi lubadusi araabia

---

⁴ A. Mihhailov. Irakskij kapkan. Moskva: Jauza & Eksmo, 2004. Lk 7. [Edaspidi Mihhailov 2004.]

maadele (sh Saudi Araabiale, Egiptusele, Süüriale ja Jordaaniale, kelle üksused võtsid osa koalitsiooni operatsioonidest), et Iraaki ei okupeerita. Washington arvas, et Iraagi vägede lüüasaamine viib niikuinii ühel või teisel viisil Saddami kukutamiseni ka ilma välisriikide abita. Lahesõja järel tegid küll sellise katse šiiidid riigi lõuna- ja kurdid põhjaosas, kuid diktaator surus ülestõusud veriselt maha, kasutades selleks neidsamu vabariikliku kaardiväe diviise, mis sõjategevuse peatamise tõttu poolel teel Bagdadi terveks jäid.

Mõned USA analüütikud nimetavad põhjusena ka president Bushi kartust olukorra pärast Moskvast. Perestroika autor, reformimeelne president Mihhail Gorbatšov oli Vene impeeriumimeelsete üha tugevneva surve all. NSV Liidu kompartei nomenklatuur, KGB ja kindralkond toetasid ühemõtteliselt oma kauaaegset Lähis-Ida liitlast Saddam Husseinit ja pidasid Gorbatšovi heakskiitu koalitsiooni tegevusele kommunistliku impeeriumi huvisid kahjustavaks. Ilmselt oli USA juhtkonna otsus peatada sõjategevus tingitud ka vajadusest kaitsta Gorbatšovi.⁵

Lahesõjast möödunud kaksteist aastat näitasid, et Saddami režiimi ellujätmine 1991. aastal oli viga. Iraak jäi endiselt Lähis-Ida türannia klassikaliseks näiteks, USA, Iisraeli ja mitmete teiste riikide verivaenlaseks. Erilist muret valmistas rahvusvahelisele kogukonnale massihävitusrelvade eeldatav olemasolu Iraagis. Nende likvideerimist nõudvate ÜRO resolutsioonide täitmist oli raske kontrollida Saddami vastuseisu tõttu lubada riiki ÜRO relvainspektoreid.

Diktaatori keeldumine koostööst ÜRO ekspertidega viis 1998. aasta detsembri keskel selleni, et USA kasutas Iraagi vastu jõudu. 15. detsembril alustas USA väejuhatuse operatsiooni Kõrberebane, mis kestis 48 tundi. Iraagi armee juhtimisorganeid, samuti massihävitusrelvade võimalikke tootmiskohti tabasid lennuväe võimsad rünnakud. Saddam vastas ka nüüd traditsiooniliselt, demonstreerides oma sõltumatust ja hoolimatut suhtumist lennukeelutsoonidesse, mille ÜRO oli Iraagile kehtestanud.

Teise aastatuhande vahetusel hakkas maailmas välja kujunema rahvusvaheline organiseeritud islamiterrorismi rinne eesotsas al Qaeda, mitmete Palestiina ja teiste äärmusorganisatsioonidega, mille pikaajaj-

---

⁵ Triumph without Victory: The History of the Persian Gulf War. — US News & World Report. New York: Random House & Times Book, 2002. Lk 401.

liseks taimelavaks ja toitvaks keskkonnaks olid ja on siiani mitmed Lähis-Ida regiooni riigid, nagu Saudi Araabia, Iraan, Iraak, Süüria ja Liibanon. Samade riikide käes on ka maailma suurimad naftavarud, seega kontroll arenenud maailmale nii vajalike energiakandjate üle.

Terroristide 11. septembri 2001. aasta ohvriterohked rünnakud Maa-Ilma Kaubanduskeskusele New Yorgis ja Pentagonile Washingtonis said USAle ja selle administratsioonile pöördpunktiks nende suhetes kogu ülejäänud maailmaga.⁶ President George Bush juunior võttis otsustavalt käsile terroristide hävitamisele suunatud võitluse. Hakati otsima riike, kes toetasid rahvusvahelist terrorismi ja kus olid selle taimelavad. Nimetati ka Saddam Hussein, keda peeti süüdlaseks terroristide, eriti radikaalsete Palestiina organisatsioonide abistamisel. Ameeriklaste silmis kehtas Saddam Hussein kuritegelikku, pikka aega rahvusvahelist üldsust petvat ja Iisraeli vastu võitlevaid terroriste abistavat riigijuhti. Ehkki Saddami seotust 11. septembri sündmustega ei õnnestunud tõestada, peeti USA ametlikes ringkondades Iraaki ohtlikuks USA julgeolekule. Järk-järgult, eriti pärast Talibani võimult kukutamist Afganistanis, tõusis Iraak ameeriklaste terrorismivastases võitluses Lähis-Idas esiplaanile.

Üheks peamiseks USA valitsuse ametlikuks ettekäändeks uue sõja ettevalmistamisel sai massihävitusrelvade eeldatav olemasolu Iraagis, mida hiljem küll tõestada ei suudetud. Tegelike sõja põhjuste ja Iraagi vallutamise eesmärkide kohta on spekulieritud palju. USA ametlikult väljakuulutatud sihiks oli tuua Lähis-Itta demokraatia ning kujundada Iraagist pärast Saddami kõrvaldamist esimene vaba ja demokraatlik araabia (näidis)riik.

Võib arvata, et ameeriklaste ja nende lähimate liitlaste, brittide Saddam Hussein režiimi vastu kavandatud uue sõjalise kampaania üks eesmärk oli äärmuslike araabia riikide seast eemaldada keskne lüli, demonstreerides nii teistele regiooni rahvusvahelist terrorismi toetavatele riikidele, et neid võib tegevuse jätkamise puhul oodata sama saatus. Vaadeldes sõja põhjust, tuleb silmas pidada, et naftatarbimine maailmas kasvab Hiina ja teiste riikide jõudsa arengu tagajärjel kiiresti. Maailma naftamaardlad on aga suures osas riikides, kes on USAle ja ka Lääne-

---

⁶ **General Wesley K. Clark.** *Winning Modern Wars. Iraq, Terrorism, and the American Empire.* New York: Public Affairs, 2003. Lk 6–8. [Edaspidi **Clark 2003.**]

Euroopale vaenulikud (Lähis-Ida araabia maad, Venemaa). Arenenud maailma ees terendab reaalne oht sattuda energeetilisse ning selle kaudu majanduslikku ja poliitilisse sõltuvusse Lääne väärtuste ja demokraatia suhtes vaenulikest riikidest. Selle tagajärgi võib ainult oletada. Iraagi okupeerimiseks oli võimalik saada USA ja tema liitlaste kontrolli alla maailma üks suurimaid naftaleiualasid.

Ettevalmistused sõjaks

Operatsiooni eel oli palju spekulatsioone selle elluviimise plaani suhtes. Enamik sõjaväe asjatundjaid kaldus arvama, et ameeriklased kasutavad ka selles sõjas 1991. aasta Lahesõja ja hiljem Afganistani kampaania ajal end täielikult õigustanud nn kombineeritud õhk-maa operatsiooni kontseptsiooni, milles sõjategevus jaguneb kaheks faasiks: suhteliselt pikaajaliseks õhujõudude operatsiooniks ja sellele pärast vastase piisavat nõrgestamist järgnevas maavägede pealetungiks.

Kuna 1991. aasta Lahesõda jättis Saddami võimule ja Iraagi massihävitusrelvade küsimus oli nii ÜROs kui ka USAs pidevalt päevakorral, eksisteerisid Iraagi-vastase sõja plaanid vastavates USA armee staapides juba enam kui kümne aasta eest. Just nende põhjal algas pärast CENTCOMi ülemjuhataja kindral Tommy Franksi ja kaitseminister Donald Rumsfeldi kohtumist 2002. aasta jaanuaris Iraagi-vastase sõjalise operatsiooni planeerimine.

Uus CENTCOMi sõjaplaan koodnimetusega OPLAN 1003 lähtus esialgu täielikult Lahesõja kogemustest ja nägi ette suurte maajõudude kaasamise koos õhujõudude võimsate löökidega operatsiooni algaasis. Plaan kutsus järgneva 14 kuu jooksul esile terava diskussiooni kindral Franksi ja kaitseminister Rumsfeldi vahel. Spetsialistina taotles CENTCOMi ülemjuhataja suurema maavägede komponendi kaasamist, kaitseminister, vastupidi, nõudis operatsiooni sooritamist maaväeüksuste vähima osalemise tingimustes. Donald Rumsfeld oli suur õhujõudude austaja ning seisukohal, et need, kasutades uusi tehnoloogiaid ja täppisrelvi, on suutelised nüüdisaegses sõjas mängima otsustavat rolli, võitma kampaaniaid. Jõuline ja autoritaarse juhtimisstiiliga kaitseminister sekkus

pidevalt staapide operatiivplaneerimise protsessi ja püüdis isegi vägesid juhtida, eriti operatsiooni algfaasis. Et plaani muutmine oli eranditult kaitseministri ja presidendi pädevuses, tingis see sõjaplaani OPLAN 1003 ümbertegemise rohkem kui kahekümnel korral.⁷ Võib arvata, kui palju lisapeavalu tõi see sõjaväelastele.

USA juhtkonna veendumus, et sõda on võimalik läbi viia suhteliselt kiiresti ja väikeste jõududega, toetus ka Iraagi opositsioonijõudude võimaluste ja riigisestest Saddami-vastaste meeleolude ülehindamisele.

Mida enam planeerimisprotsess lähenes lõpule, seda rohkem selgus, et plaani sõjaline osa oli vaid üks komponent suurest poliitilisest, diplomaatilisest ja strateegilisest mängust, mille eesmärk oli pöörata sõjaline võit strateegiliseks eduks. Selles mängus aga ei olnud president Bushi administratsioonis üksmeelt. Ühed olid probleemi lahendamise poolt oma riisikol, USA jõududega ja puhtsõjalisel teel (Rumsfeld, Cheney, Wolfowitz); teised (Colin Powell) olid kindlad, et operatsiooni alustamiseks on vajalik rahvusvahelise üldsuse toetus ÜRO kaudu, s.t Julgeolekunõukogu sanktsioon.

2002. aasta septembri algul esitas USA administratsioon ÜROle resolutsiooniprojekti Iraagi kohta. Pärast pikemaid debatte ja mitmete riikide esialgset vastuseisu võttis Julgeolekunõukogu selle lõpuks ühehäälselt vastu. Resolutsioon 1441 kehtestas reaalsed ajaraamid, mille jooksul Saddam Hussein oli kohustatud esitama ÜROle nõutava informatsiooni massihävitusrelvade olemasolu kohta riigis ja lubama ÜRO inspektorite ligipääsu objektidele Iraagis. Dokumendi eesmärk oli kehtestada Iraagile täpsed standardid, mille kohaselt ta pidi rahvusvahelise üldsuse ees aru andma.

Tegelikult väljendas dokument kompromissi Julgeolekunõukogusse kuuluvate riikide vahel, arvestades Euroopa ja Venemaa huvisid, et USA konsulteeriks ÜROga enne, kui ta alustab sõjategevust, juhul kui Saddam keeldub uut resolutsiooni täitmast. Teiselt poolt võimaldas dokument USA alustada sõda ilma lisaresolutsiooni vastu võtmata.

Probleeme tekkis ka koalitsioonijõudude loomiseks vajalike liitlaste leidmisel. Koos Ameerika Ühendriikidega olid sõjakäigus nõus osalema

---

⁷ Clark 2003. Lk 9–11.

Suurbritannia ja Austraalia. Lahingutegevuses Basra piirkonnas osales ka Poola eriuksus.

Praktilised ettevalmistused maismaaoperatsiooniks algasid 2002. aasta septembris, kui Kuveiti saabunud USA 3. jalaväediviisi üksused alustasid treeninguid lahingutegevuseks kõrbetingimustes. Sõjaväelasi häiris väga asjaolu, et kui operatsiooni ettevalmistused 2002. aasta hilissügisel juba oma lõppfaasi jõudsid, täpsustati CENTCOMi peakorteris ikka veel üldplaani. Suureks probleemiks sai dokument, mis määratles üksuste transportimise järjestuse, nende sõjatandrilile paigutamise ajagraafiku ja rakendamise sõjategevuses. Kaitseminister Rumsfeld pidas CENTCOMi välja töötatud mahukat plaani "külma sõja reliktkis" ja lükkas selle tagasi. Selle asemel jätkasid kaitseminister ja tema abilised üksuste ümberpaigutamise ja võitlusvalmidusse viimise "käsitsi" juhtimist, laskudes tihti isegi allüksuste tasemeni. Selline juhtimisstiil tekitas suure segaduse rangelt reglementeeritud ja praktikas korduvalt äraproovitud relvajõudude sõjaaja koosseisudesse üleviimise korras ja mobilisatsioonil. Eriti halvasti mõjus selline juhtimine reservüksuste komplekteerimisele ja ettevalmistamisele tegevuseks Iraagis. Planeeritud ja süsteemse vägede ümberpaigutamise asemel leidis aset nende ajalisel ebatäpne ja ebakorrapärane transportimine sõjatandrilile, mille tulemusel tekkis üksuste vahel segadus. Need üksused, mida oli planeeritud kasutada operatsiooni algperioodil, olid segamini üksustega, mida planeeriti kasutada hiljem. Mobilisatsiooni läbiviimine venis, raskenes üksuste koostegevusõppe korraldamine ja lõppude lõpuks pikenes nende rakendamiseks ettevalmistamise protsess.⁸

Planeerimisel olid sõjaväelased ka vastamisi dilemmaga: liiga varajane vägede paigutamine ja suure kontingendi hoidmine sõjatandril oli ebasoovitav ja kallis. Esiteks, nende ülalpidamine nõudis suuri kulutusi; teiseks, üksused olid üsnagi haavatavad; kolmandaks, see oli seotud suure USA sisepoliitilise riskiga, sõjaretke toetus rahva seas võis kampaania venimisel järsult väheneda. Lõpuks oli pikaajaline vägede ooteperiood enne lahingutegevust kahjulik ka diplomaatilistele suhetele ja läbirääkimiste käigule teiste riikidega ning kogu Lähis-Ida regioonile. Samal ajal võis viivitamine üksuste transportimisega sõjatandrilile tekitada olukorra, milles oleks tulnud operatsiooni alustada ilma, et oleks loodud edu

---

⁸ Clark 2003. Lk 16–17.

saavutamiseks vajalikku väegruppi ja tingimusi. Oli vaja leida kuldne kesktee.

Veel 2002. aasta novembris ei olnud operatsiooni algusaeg täpselt teada. See tegi rahutuks sõjaväelased, kes Lahesõja päevilt teadsid, mille raskustega neil tuleb kokku puutada, kui sõjategevus Iraagis langeb kõige kuumemasse aastaaega, mis algab tavaliselt märtsist.⁹

Ettevalmistumisel sõjaks ja vägede koondamisel Pärsia lahe piirkonda pidid ameeriklased arvestama ka Iraagi sõjaliste võimalustega. Potentsiaalselt võis Saddam riigi kaitseks rakendada 23 diviisi ja enam kui 20 üksikut brigaadi. Saddami relvajõudude üldsuurus võis küündida 400 000 meheni. Neile võis lisanduda veel ligi 40 000 vabatahtlikku, fedaiini. Mobilisatsiooni reservis oli 650 000 inimest.¹⁰

Tõsi küll, Saddami väed olid olnud kümme aastat USA ja Briti sõjalennukite pressingu all ja kandnud suuri kaotusi intensiivsete õhulöökidest tõttu veel 1998. aastal. Samas oli Iraak saanud rikkalikud kogemused vastutegevuses USA ja Briti lennuväele, korjanud hulga informatsiooni koalitsioonijõudude lennuväetaktika, radarite ja elektronsüsteemide, aga ka operatiivkunsti ja otsuste langetamise meetodika kohta.

Sõjaliste ettevalmistustega samal ajal rakendati Iraagi vastu infosõja meetmeid, mille eesmärk oli nõrgendada Iraagi ettevalmistusi sõjaks, relvajõudude võitlusvõimet, välistada massihävitusrelvade kasutamist ja lõpuks, sundida Iraagi sõdurid end vangi andma. Selleks kasutati väärinformatsiooni, psühholoogilisi ja petteoperatsioone, millesse olid kaasatud massiteabevahendid, ajakirjanikud ja endised Iraagi sõjaväelased. Oli ka otsekontakte Iraagi juhtkonnaga, sealhulgas telefoni ja elektronposti teel.

Koalitsioonijõudude sõjaplaan ja koosseis

Lõplikult kinnitatud plaan kujutas endast kombineeritud õhk-maa operatsiooni uut versiooni — selle üheaegset elluviimist kõigi osalevate väeliikide üksuste poolt. Endise NATO Euroopa vägede ülemjuhataja kindral Wesley K. Clarki sõnul jagunes see põhimõtteliselt kolmeks komponendiks:

---

⁹ *Ibidem*. Lk 17–18.

¹⁰ Mihhailov 2004. Lk 325–326.

1) võimas õhurünnak Saddam Hussein režiimi sümboliseerivate sihtmärkide pihta ja Iraagi ühendatud õhukaitseüsteemi hävitamine; 2) SCUD-raketite stardipositsioonide purustamine Lääne-Iraagis ja merejõudude täielik hävitamine Umm-Qasri piirkonnas; 3) maavägede kiire liikumine Bagdadi ja kõigi teel olevate vastupanukollete likvideerimine. Koalitsioonijõudude eesmärk ei olnud mitte niivõrd hävitada Iraagi relvajõud, kuivõrd likvideerida Saddam Hussein režiim. Seda tõendab ka asjaolu, et kui 17. märtsiks 2003 olid kõik jõupingutused lahendada probleem diplomaatilisel teel ebaõnnestunud ja sõda paratamatu, andis president Bush oma ultimaatumis Saddam Husseinile veel 48 tundi selleks, et ta koos poegadega riigist lahkuks.¹¹ Saddam seda muidugi ei teinud.

Plaan nägi algselt ette kolme väegrupi loomist:

- **Põhja väegrupp** — tegutsemiseks Türgist ja Kurdi Autonomsest Piirkonnast Põhja-Iraagis;
- **Lääne väegrupp** (peamiselt eriüksustest koosnev väegrupp Jordaanias) — tegutsemiseks Lääne-Iraagis;
- **Lõuna väegrupp** — tegutsemiseks Kuveidi territooriumilt Bagdadi suunal.¹²

Operatsiooni kontseptsioon seisnes järgmises:

- löögiga Kuveidist plaaniti hõivata Iraagi sadamad Pärsia lahel, mis võimaldas oluliselt parandada koalitsioonivägedele vajalike materjalide juurdevedu meretranspordiga, jõuda Lõuna-Iraagi suurimasse linna Basrassa ja võtta kontrolli alla selle läheduses asuvad naftamaardlad, vältides nii nende hävitamist iraaklaste poolt. Lõuna väegrupi peajõududega arendada kiiret pealetungi üle kõrbe põhja, Bagdadi suunas, möödudes peatumata suurtest linnadest ja tõsisematest vastupanukolletest ilma ennast ulatusliku lahingutegevusega sidumata;
- Põhja väegrupi pealetungiga suunal Mosul–Tikrit–Bagdad plaaniti võtta oma kontrolli alla Iraagi Kurdistan ja seal asuvad naftaleiukohad, hävitada Iraani piiri ääres asuvad terroristide baasid, vallutada Saddami kodulinn Tikrit ning jätkata vajadusel rünnakut pealinnale põhja poolt;

---

¹¹ Clark 2003. Lk 25.

¹² G. A. Berezkin. Uroki i võvodõ iz voinõ v Irake. — Vojennaja Mõslj nr 7, ijulj 2003. Lk 59. [Edaspidi *Berezkin 2003.*]

- Lääne väegrupp pidi võtma kontrolli alla ulatuslikud Lääne-Iraagi kõrbealad, hävitama seal asuvad Iraagi lennuväe ja SCUD-rakettide baasid, välistades nii nende kasutamist Iisraeli ja koalitsioonile sõbralike naabermaade vastu, ning blokeerima Saddami toetavast Süüriast Iraaki suunduvad varustusteed.

Liitlaste eriuksused pidid samal ajal halvama Iraagi vägede manööverdamisvõimalused, kooskõlastama õhulööke ja teostama kaugluuret kogu riigi territooriumil.¹³

Operatsioonide üldine juhtimine oli pandud USA keskväejuhatusele (CENTCOM) eesotsas kindral Tommy Franksiga. Nagu kindral Norman Schwarzkopfil Lahesõja päevil, oli ka Franksi väegrupis kolme väeliigi (maaväe, mereväe ja õhujõudude) komponente. Et Franks oli samal ajal vastutav ka sõja juhtimise eest Afganistanis, asendas teda Iraagi operatsiooni ajal tihti temale abiliseks määratud USA 3. armee juhataja kindralleitnant David McKiernan.

Operatsiooni elluviimiseks olid kindralite Tommy Franksi ja David McKiernani käsutuses järgmised jõud.

USA 3. armee staap kui koalitsioonivägede juhtimisorgan (*Joint Task Force Kuwait Headquarters, JTF Kuwait HQ*) eesotsas armee juhataja kindralleitnant David McKiernaniga, kes oli nüüd ühtlasi ka maaväe kui väeliigi komponendi ülem Iraagis ja Tommy Franksi asetäitja. Teda abistas staabiülemana merejalaväelasest kindralmajor Rusty Blackman. Juhtkonna volitustes oli seekord erinevus võrreldes Lahesõjaga, mil maavägede juhataja ülesannet täitis n-õ kohakaasluse alusel koalitsioonijõudude ülemjuhataja kindral Schwarzkopf ise.

Lõuna väegruppi kuulusid:

a) **USA maavägede V armeekorpus** oma 55 000 mehega, mida juhtis kindralleitnant William Wallace, järgmises koosseisus:

- 3. jalaväediviis (*Infantry Division* hüüdnimega *Rock of the Marne*, 3. ID) eesotsas ülima kindralmajor Buford Blountiga. Diviis koosnes 1. brigaadi lahingugrupist (1. *Brigade Combat Team*, 1. BCT); 2. BCTst; 3. BCTst; 4. brigaadist, mis pärast 7. luurerügemendiga tugevdamist muutus samuti lahingugrupiks (4. BCT);

---

¹³ Clark 2003. Lk 11–12.

- 101. õhuründediviis (*Airborne Division* hüüdnimega *Screaming Eagles*, 101. AB Div) kindralmajor David Petraeusi juhtimise all oma 20 000 mehe ja 275 kopteriga;
- 82. õhudessantdiviisi 2. brigaadi (*Falcon Brigade*) 4000meheline lahingugrupp kolonel Arnold Neil Gordon-Bray juhtimisel;
- 4. jalaväediviis (4. ID), mille esimesed üksused jõudsid Kuveiti alles märtsi lõpus.

b) **I merejalaväe ekspeditsioonikorpus** (*I Marine Expeditionary Force*, MEF) umbes 60 000 mehega, keda juhtis kindralleitnant James Conway ja kuhu kuulusid:

- 1. merejalaväediviis: (ülem kindralmajor James Mattis) koosseisus 1. rügemendi lahingugrupp (1. *Regimental Combat Team*, RCT), mis oli oma suuruselt ja lahinguvõimelt võrdne maaväe tugevdatud brigaadiga; 5. RCT; 7. RCT ja 2. RCT, mis pärast tugevdamist nimetati ümber iseseisvaks taktikaliseks grupiks (*Task Force*) Tarawa;
- 3. merejalaväe lennutiib (selle koosseisus olid kopterid, ründelennukid A-10 ja F/A-18);
- 1. Briti soomusdiviis (ligi 25 000 meest) eesotsas kindralmajor Robin Brimsiga. Diviis oli kombineeritud koosseisuga, milles oli 7. soomusbrigaad (Teise maailmasõja päevilt tuntud kui Kõrberotid), 16. õhuründebrigaad ja 3. merejalaväe kommandoste brigaad.

Lääne väegrupi moodustas enam kui 4000 võitlejaga 20. erivägede operatiivgrupp (*Special Operations Task Force 20*) eesotsas brigaadikindral Gary Harrelliga, millesse kuulusid USA 5. erivägede grupp, Briti ja Austraalia SASi (*Special Air Service*) allüksused, USA 75. reindžerite rügement (ilma ühe pataljonita) ning üks pataljon 82. õhudessantdiviisi koosseisust.

Et Türki valitsus keeldus oma riigi territooriumi kaudu Euroopas baseerunud USA 4. jalaväediviisi Põhja-Iraaki lubamast, ei õnnestunudki **Põhja väegrupi** plaanitud kujul luua. Seega olid koalitsioonijõud Põhja-Iraagis esindatud vaid kolonel Charlie Clevelandi juhitava USA 10. erivägede grupiga, milles oli kolm erivägede pataljoni. Hiljem, sõjategevuse käigus lisandusid sellele õhu teel saadetud USA 173. üksik õhudessantbrigaad ja viimasele transpordilennukitega C-17 tugevduseks toodud mõned Abramsi tankide ja Bradley lahingumasinatega relvastatud

väikesed soomusalüksused.¹⁴ Koalitsioonijõududele oli Põhja-Iraagis toeks 45 000 kohaliku Kurdi Demokraatliku Partei (KDP) ja 20 000 Ühendatud Kurdistani Partei võitlejat.

Koalitsiooni maavägede suurus Iraagi sõjas oli tunduvalt väiksem kui 1991. aasta Lahesõjas, kuid nende organisatsiooniline struktuur tollasele üsna sarnane. Maaväed jagunesid armeekorpuseks (*Army Corps*) ja sellega võrdväärseks merejalaväe ekspeditsioonikorpuseks (*Marine Expeditionary Forces*). Need jagunesid omakorda diviisideks (igas ca 20 000 meest), brigaadideks (ca 4000 meest) ja pataljonideks (ca 800 meest). Maaväeüksused olid koondatud V armeekorpuse koosseisu kindralleitnant William Wallace'i juhtimise alla. Väekoondise põhilõõgijõu moodustas 3. jalaväediviis. Oma 270 Abramsi rasketanki, enam kui 200 Bradley lahingumasina ning võimsa, brigaadisuuruse suurtükiväeüksusega, Apache kopterite poolt toetatav 3. jalaväediviis oli Bagdadi suunas ründavate koalitsioonijõudude raskeim ja tugevaim üksus.

Lahingutegevuse esimesel nädalal sai V korpus juurde 101. õhuründediviisi ja ühe brigaadi 82. õhuhessantdiviisi koosseisust. Alles sõjategevuse lõpupäevil jõudis Kuveiti ka pikka aega merel solgutatud 4. jalaväediviis. Seega tuli V korpusel põhimõtteliselt kogu sõda pidada vaid veidi enam kui kahe diviisi jõududega. Õnneks oli korpus hästi tugevdatud pioneeri- ja teiste toetusüksustega, mis võimaldas selle juhil olenevalt olukorrast kiiresti ja paindlikult võitlevaid diviise tugevdada. Ligi 2500 võimsat veoautot olid pidevas liikumises teedel lääne pool Eufrati jõge, tagades Bagdadi suunas pealetungivate V korpuse üksuste varustamise kütuse, laskemoona ja toiduga.

4. jalaväediviis oli koosseisult ja otstarbelt üsna sarnane 3. diviisiga, kuid erinevalt USA teistest samalaadsetest väekoondistest varustatud uhiuue, täielikult digitaalse juhtimissüsteemiga, mida taheti nüüd reaalses lahinguolukorras katsetada. Diviis pidi sisenema Türgi territooriumi kaudu Põhja-Iraaki, vabastama selle ja arendama pealetungi Saddam Hussein'i kodulinna Tikriti kaudu pealinna Bagdadi suunas. Türklaste keeld sundis operatsiooniplaani oluliselt muutma ning alles 19. märtsil hakkas laevadel asuv diviis lahingutehnika ja varustus liikuma Vahe-merest Suessi kanalit mööda Kuveidi suunas.

---

¹⁴ Murray & Scales 2003. Lk 59–70.

Abramsi tankide ja Bradley lahingumasinate asemel tagasid 101. õhuvõimkonna tulevõimsuse ja manööverdamisvõime 275 kopterit. Lahingukopterite Apache laser- või radarjuhitavad Hellfire-raketid võimaldasid Iraagi avatud maastiku tingimustes efektiivselt hävitada soomukeid, tanke, kõikvõimalikke masinaid ning teisi liikuvaid ja liikumatuid sihtmärke. Hulk Black Hawki transpordikoptereid võimaldas paigutada sõdureid kiiresti ümber sadade kilomeetrite kaugusele ja rünnata vastast tema territooriumi sügavuses. 101. diviisi toetas 82. õhuvõimkonna diviisi üks brigaad, kaitstes ja julgestades selle paiknemispiirkondi ja varustusteid. Tankide ja lahingumasinatega tugevdatud pataljoni suurus üksust samast 82. diviisist kasutati hiljem, lahingutegevuse käigus taktikalise grupina iraaklaste vastupanukollete hävitamisel teel Bagdadi. Põhja-Iraagis tegutses 82. õhuvõimkonna diviisi sõsarüksus — 173. üksik õhuvõimkonna brigaad.

Samal ajal, mil V armeekorpus pidi ületama kõrbe lääne pool Eufraati jõge, oli I merejalaväe ekspeditsioonikorpus (I MEF) ülesanne jõuda Eufraati jõeni, ületada see, arendada pealetungi kahe jõe vahel Iraagi keskmises, kõige tihedamini asustatud osas, vajadusel ületada Tigris ja rünnata Bagdadi idast.

I MEFi ülema kindralleitnant James Conway käsutuses oli USA 1. merejalaväediviis, taktikaline grupp Tarawa, mis kujutas endast brigaadist veidi suuremat väekoondist (viis jalaväepataljoni, kaks tankikompaniid), 3. merejalaväe lennutiib ja Briti 1. soomusdiviis.¹⁵

1. merejalaväediviisis oli kolm jalaväerügementi (igaüks võrdne maaväe brigaadiga) ja üks suurtükiväerügement, oma kopterid ning toetavad ründelennukid. Diviisiülema kindralmajor James Mattise käsutuses oli ka kaks pataljoni Abramsi tanke, mis suurendas oluliselt merejalaväelaste löögijõudu. Merejalaväeüksuste soomukite vähesust kompenseerisid tõhusalt neid vahetult toetava 3. merejalaväe lennutiiva (*Air Wing*) Cobra lahingukopterid, Harrier ründelennukid ja F/A-18 tüüpi hävituslennukid.

Briti 1. soomusdiviisi ülesanne seisnes Basra ja temaga külgneva suure naftaleiukoha vallutamises ning seal asuvate naftatööstusobjektide kaitses. Diviis täitis ka üldreservi rolli juhaks, kui I merejalaväe ekspeditsioonikorpus peajõud oleksid sattunud raskustesse.

Juba ammu enne 19. märtsi, kui sõjategevus algas, tegutsesid Iraagi läänepoolses kõrbes USA, Briti ja Austraalia eriüksused, kelle ülesandeks

¹⁵ Murray & Scales 2003. Lk 65.

oli välistada iraklaste SCUD-raketide kasutamine Iisraeli ja teiste naaberriikide vastu ning kõigi Süüriast tulevate varustusteede blokeerimine. Nende tegevuse paremaks kooskõlastamiseks moodustati 20. erioperatsioonide operatiivgrupp.

USA 10. erivägede grupp mängis sõja ajal tähtsat rolli riigi põhjaosas, mobiliseerides kurde, hävitades Al Qaeda treeningulaagreid ja vallutades Kirkuki ning Mosuli. Erivägede juhile allutati hiljem ka sinna maandatud 173. õhudessantbrigaad. Eriüksuslaste tegevuse efektiivsuse näitajaks on asjaolu, et Kirkuki läheduses asuval naftaväljal õnnestus neil ära hoida õlipuuraukude hävitamine Saddami võitlejate poolt. Viimastel õnnestus lõhkuda ainult üheksa puurauku piirkonnas olevast 500st.¹⁶

USA lennuväe kindralleitnant Buzz Moseley juhtimise all olnud koalitsioonijõudude ühendatud õhukomponendis oli vahetult enne sõja algust enam kui 1000, sõjategevuse kõige intensiivsemal perioodil aga ligi 1800 lahingulennukit. Seejuures maismaa lennuväljadel baseerus 863 USA õhujõudude, 372 merejalaväe, kolm Kanada, 22 Austraalia ja 113 Briti sõjalennukit ning kahel Vahemeres (Harry S. Truman ja Theodore Roosevelt) ja kolmel Pärsia lahes (Abraham Lincoln, Constellation ja Kitty Hawk) asuval lennukikandjal oli 408 lahingulennukit. Õhukomponendis oli kokku ligi 41 600 inimest.¹⁷

Koalitsiooni peaaegu 70 000mehelistes merejõududes oli viis lennukikandjate lahingugruppi ja kaks dessantoperatsioonide läbiviimiseks ettenähtud amfiib-lahingugruppi. USA laevadega Pärsia lahel ühines vahetult enne sõjategevuse algust Briti sõjalaevade lahingugrupp Naval Task Group 2003 ligi 4000 dessantväelasega pardal, eesotsas kergeleennukikandjaga Ark Royal, millel sedakorda olid küll vaid kopterid. Grupi koosseisus oli veel üks kopterikandja (Ocean), kolm hävitajat ja üks allveelaev. Austraalia merevägi oli esindatud kahe Pärsia lahel tegutseva fregati ja ühe transpordilaevaga. Koalitsiooni merejõududes oli 47 suurt sõjalaeva, 12 allveelaeva ja suur hulk saatelaevu — kokku 115 alust 2142 tiibraketide laskeseadeldisega.¹⁸

---

¹⁶ **A. H. Cordesman**. The Iraq War: Strategy, Tactics, and Military Lessons. Westport (Connecticut): Praeger, 2003. Lk 71. [Edaspidi *Cordesman* 2003.]

¹⁷ **Cordesman** 2003. Lk 24–26.

¹⁸ *Ibidem*. Lk 21.

Koalitsioonijõudude üldsuurus muutus sõjategevuse käigus, koosnedes selle tipphetkedel 231 000 USA sõjaväelastest, kellest ligi 130 000 olid Kuveidis ja Iraagis, ülejäänud personal paiknes järgmiselt: 8500 sõdurit Saudi Araabias, 8300 Kataris, 3400 Omaanis, 5500 Bahreinis, 1400 Arabia Ühendemiraatides, enam kui 750 Diego Garsia saarel ja kuni 61 000 merekomponendis. Inglise oli sõjategevusse kaasatud ligi 46 000 ja austraallastel veidi rohkem kui 2000 sõjaväelast. Poola kontingendi suuruseks oli 180 eriüksuslast.¹⁹

Saddami kaitsestrateegia

Iraagi relvajõudude tegevust koordineeris Saddam Hussein sõdade ajal Baath-partei sõjalise büroo kaudu. Alates 1991. aasta Lahesõjast kujutas see endast riigi julgeoleku ja kaitsega tegelevat poliitilist institutsiooni. Üks selle ülesandeid oli ka relvajõudude juhtivkoosseisu valik. Büroo allus vahetult Saddam Husseinile kui partei juhile, kes oli ühtlasi ka selle peasekretär. Presidendina oli Saddam Hussein kõrgeim sõjaline juht Iraagis — relvajõudude ülemjuhataja. Tema otsene, aktiivne ning kõikehõlmav kontroll Iraagi armee seisukorra ja moraali üle oli tegelikult hädavajalik selles riiklikus süsteemis, mille ta ise oli loonud. Iraagi relvajõude juhtisid režiimile lojaalsed inimesed — kaitseminister kindral Sultan Ahmad Tai ja relvajõudude kindralstaabi ülem kindral Ibrahim Ahmad Abd Al-Sattar Muhammad al-Tikriti.²⁰ Tunnetades sõja vältimatust, valmistus Saddami režiim (vähemalt väliselt) intensiivselt kallaletungi tõrjumaks.

Vene sõjaväespetsialistide arvates kujutasid Iraagi relvajõud vahetult enne sõja algust endast suurt massi vähe kvalifitseeritud isikkoosseisu, mis oli varustatud vananenud relvastuse ja tehnikaga. Relvajõududes oli kokku 292 000 sõjaväelast, sealhulgas maavägedes ligi 200 000, vabariiklikus kaardiväes üle 60 000, õhujõududes 15 000, õhukaitseväes 15 000, mereväes ligi 2000. Iraagi relvajõudude komplekteerimine toimus rahujal ajateenistusse kutsumise, sõjaajal mobilisatsiooni teel, kusjuures

---

¹⁹ Cordesman 2003. Lk 16.

²⁰ *Ibidem*. Lk 42.

ajateenistuse pikkus olenevalt relvaliigist oli 18–24 kuud. Riigi mobilisatsiooniressurss lähenes 5,6 miljonile inimesele, sealhulgas sõjaväeteenistuseks kõlblikke oli ligi 3 miljonit.²¹

Bagdadi juhtkonna suureks mureks oli õhukaitse halb seisukord, mis isegi Iraagi väejuhatuse enda arvamuse järgi polnud suuteline tõhusalt kaitsma ei tähtsaid objekte ega vägesid. Puht arvuliselt näis, et Iraagil on piisavalt õhukaitseks vajalikke vahendeid: õhuvaenlase tõrjumiseks oli olemas 106 õhutõrje-raketiseadeldist ja 688 õhutõrjesuurtükki, mis olid koondatud nelja õhutõrje-raketibrigaadi, üheksasse õhutõrje-suurtükibrigaadi ning 14 üksikusse õhutõrjediivisjoni. Neid võisid toetada õhujõudude 223 lahingulennukit, sealhulgas 120 hävitajat ja 80 hävitajapommitajat. Kuid peamiselt nõukogude päritolu lennumasinad (MiG-21, MiG-23, MiG-25, MiG-29, Su-22, Su-24, Su-25) koos väheste Prantsuse hävitajatega Mirage F-1 olid tehnoloogiliselt vananenud, tublisti amortiseerunud ning väheefektiivsed tegutsemiseks moodsas sõjas. Kogu õhukaitse relvastus, mille põhiosa moodustasid NSV Liidus möödunud sajandi kuuekümnendatel aastatel loodud raketikompleksid S-75 Volhov ja S-125 Petšora, olid samuti vanad ja halvas tehnilises seisukorras.²² ÜRO poolt kehtestatud pikaajaline relvaostuembargo ei võimaldanud Iraagil muretseda tänapäevaseid õhuseirevahendeid, rakette ja õhukaitse automatiseeritud juhtimissüsteeme. Vahetult enne sõja algust püüdis Saddam küll Venemaalt saada S-300 PMU-2, Buk ja Tor-M1 tüüpi tänapäevaseid õhutõrje-raketisüsteeme, kuid tehing ei õnnestunud.²³ Organisatsiooniliselt koosnes õhukaitse süsteem neljast (Põhja, Kesk, Lääne ja Lõuna) õhukaitse sektorist.

Mõistes oma nõrkust ning soovides tõsta riigikaitse efektiivsust, muutis Saddam Hussein riigi sõjalise kaitse strateegiat, püüdes minna üle territoriaalkaitsele. Iraagi territoorium jagati neljaks sõjaväeringkonnaks, sealhulgas loodi:

- Lõuna sõjaväeringkond (*The Southern Regional Command*), mis hõlmas Basra, Dhikari, Misani ja Waseti administratiivüksused. Selle juhiks määras Saddam oma onupoja kindral Ali Hassan al Majidi

---

²¹ Mihhailov 2004. Lk 324–325.

²² Berezkin 2003. Lk 65.

²³ Mihhailov 2004. Lk 323.

hüüdnimega “Keemia Ali”, mille viimane sai gaasirünnaku organiseerimise eest kurdi küladele 1988. aastal;

- Saddami poja Qusay juhtimise all olev Põhja sõjaväeringkond (*The Northern Regional Command*), mille vastustusalaks oli kolm kurdidega asustatud piirkonda (Sulaimaniya, Arbil ja Dohuk) ning nendele lisaks Mosuli administratiivüksus;
- Kesk-Eufrati sõjaväeringkond (*The Central Euphrates Regional Command*) asepeaminister Muhhamed Hamza al Zubeidi juhtimise all, millesse kuulusid Karbala, Babüloni, Najafi, Quadisiya ja Munthanna administratiivüksused;
- kaitseminister Sultan Ahmad Tai vahetu juhtimise all olev Kesk-sõjaväeringkond (*The Central Regional Command*), mille vastustusalaks olid Bagdad ning Saladini, Anbari ja Diyala administratiivüksused.²⁴

Sõjaväeringkondade etteotsa pani Saddam oma eriti ustavad lähikondlased. Arvestades Lahesõja kibedaid õppetunde, mil liitlased pommitasid karistamatult puruks kõik tema Kuveidi kõrbes positsioonidel asunud diviisid, ning mõistes kaitsevahingute lootusetust avatud maastiku tingimustes ka uues konfliktis, loobus Iraagi liider maa-ala kaitsest ning koondas oma väed linnadesse ja muudesse strateegiliselt tähtsatesse keskustesse, püüdes seega muuta vastupanu koldeliseks. Erilist, suure propagandakäraga saadetud tähelepanu pöörati kaitse organiseerimisele pealinnas Bagdadis. Tõsiselt valmistuti ka partisanisõjaks sissetunginud vaenlase tagalas. Kogu riigi territooriumil võeti kasutusele hulk objektide moondamisele ja vastase desinformeerimisele suunatud meetmeid. Ehitati valerajatisi, püstitati hulgaliselt lahingutehnika ja relvastuse makette. Olemasoleva relvastuse ja tehnika paremaks ettevalmistamiseks püüdis Iraak oma saatkondade kaudu aktiivselt leida ning kaasata sõjaväe spetsialiste SRÜ maadest, eriti Venemaalt, Valgevenest ja Ukrainast.²⁵

Iraagi kaitsestrateegia aluseks sai kolmeliiniline kaitsestüsteem. Esi- mesel, pealinnast kõige kaugemal liinil asusid Iraagi maavägede regulaarüksused. Vabariiklikule kaardiväele oli määratud ülesandeks kaitsta lähijuurdepäase Bagdadile teisel vastupanuliinil. Saddamile eriti usaldus-

---

²⁴ Murray & Scales 2003. Lk 82.

²⁵ Mihhailov 2004. Lk 324.

väärsed eriotstarbelise vabariikliku kaardiväe (*Special Republican Guard*) ja Iraagi julgeoleku ning luureteenistuste sõjaväestatud üksused olid kolmandal liinil, ehk vastutavad pealinnasisese kaitse eest.

Iraagi regulaarmee 200 000meheline maavägi koosnes viiest armeekorpusest, milles oli 23 diviisi (13 jalaväe, 4 mehhaniseeritud ja 6 tankidiviisi) ja sama palju üksikuid brigaade (20 jalaväe ja 3 mehhaniseeritud), neli üksikut raketibrigaadi, 76 üksikut pataljonisuurust üksust ning 27 kopterieskadrit.

Relvastuse poolest oli Iraak nüüd oluliselt nõrgem kui Lahesõja päevil. Tankide arv oli vähenenud 5100lt 2200ni, tegelikkuses lahingutegevuseks kõlblikke oli neist vaid 1800–2000 masinat. Lahingumasinaid ja soomukeid oli umbes 3500 endise 6800 asemel, suurtükkide arv oli 3500lt kahanenud 2500ni. Iraagil oli ikka veel 375 kopterit, neist 100 olid lahingukopterid. Tankipark koosnes vananenud, nõukogude päritolu T-54, T-55, T-62, Hiina T-59, aga ka Iraanilt sõjasaagiks saadud ligi seitsmesajast M-48, M-60, AMX-30, Centurioni ja Chiftaini tüüpi masinast. Ainult vabariikliku kaardiväe relvastuses oli 700 suhteliselt tänapäevast T-72 tanki.²⁶ Lahingumasinad olid esindatud 900 BMP-1/2 ning soomukid 2600 kümnekonna erinevat tüüpi masinaga. Maaväe relvastuses oli ka 56 taktikaliste raketide laskeseadet ning ligi 2100 erinevat, 122 mm, 152 mm ja 155 mm nii järeൽveetavat kui ka iseliikuvat, peamiselt nõukogude päritolu suurtükki, millele lisandus üpris suur arv reaktiivsuurtükiväe masinaid.

Armeekorpukest kolmas ja neljas asusid riigi lõunaosas, vastavalt Kuveidi ja Iraani piiril. Esimene ja viies armeekorpus paiknesid riigi põhjaosas, esimene Kirkukis ning viies Süüria ja Türki piiril. Nende ülesanne oli kaitsta riigi keskosa kurdide alalt tulevate rünnakute eest. Teine armeekorpus oli paigutatud Bagdadist ida poole, piki Iraani riigipiiri. Regulaarmee oli pärast 1991. aastat üsna alla käinud ning kujutas endast Saddami kaitsesüsteemi nõrgimat lüli. Diktaator ei pidanud selle personali eriti võitlusvõimeliseks ja usaldusväärseks. Selle tõttu olid maavägede üksused paigutatud strateegilise rinde kõige kaugematesse lõikudesse. Nad pidi täitma puhvri rolli sissetungivate vägede ja vabariikliku kaardiväe diviiside vahel, mis asusid teisel kaitseliinil. Ilmselt oli

---

²⁶ Cordesman 2003. Lk 48.

nende ülesanne võita aega viivituslahingutes ning tagada sellega kaardiväe üksustele võimalus organiseerida efektiivset kaitset juurdepääsuteedel pealinna.

Bagdadi ümber kulgevale teisele kaitseliinile määratud vabariikliku kaardiväe üksusi peeti eliitüksusteks. Nad olid komplekteeritud kõige parema isikkoosseisu, relvade ja tehnikaga. Neil oli võrreldes armee teiste väeosadega parem väljaõpe. Kaardiväe personal oli paremini tasustatud ning tal oli hulk privileege, mis teistel relvajõudude esindajatel puudus. Vabariiklik kaardivägi koosnes kuuest diviisist ja kolmest erivägede brigaadist. Diviisidest olid kolm mehhaniseeritud, kaks jalaväe- ning üks tankidiviis. Igas neist oli umbes 8000–10 000 meest. Kaardivägi ei allunud kaitseministeeriumile, vaid oli eriteenistuste organisatsiooni juhi, Saddam Husseini poja Qusay Husseini kontrolli all. Ehkki regulaararmee ja vabariiklik kaardivägi olid iseseisvad organisatsioonid, oli teada, et nad on kaitseoperatsioonide elluviimisel suutelised koos üsnagi efektiivselt võitlema. Vaatamata kaardiväele määratud ülesande tähtsusele, ei usaldanud Saddam ka seda lõpuni, paigutades ta väljapoole pealinna. Kaardiväe esimese armeekorpusse kuuluva kolme diviisi paiknesid järgmiselt: mehhaniseeritud diviis Adnan oli Iraagi põhjaosas, jalaväediviis Nebukadnetsar Tikriti lähistel, mehhaniseeritud diviis Ham-murabi Bagdadist lääne pool. Nende ülesanne oli tõrjuda koalitsioonivägede võimalik pealetung põhjasuunal. Ilmselt arvestas Saddam tõsiselt lõõgiga Iraagi Kurdistanist, kuna Bagdadist põhja poole oli koos regulaararmee üksustega koondatud kokku seitse kõige võitlusvõimelisemat diviisi. Paljud analüütikud peavad kolme eliitdiviisi pikaajalist hoidmist Põhja-Iraagis ka juba alanud koalitsioonivägede pealetungi tingimustes Iraagi väejuhatuse veaks, mis nõrgendas oluliselt vastupanuvõimet lõunast, Kuveidist tuleva pealöögi suunal.

Kolm ülejäänud kaardiväe diviisi kuulusid teise korpusse kuuluva Tankidiviis Medina paiknes vahetult Bagdadi lähistel, sellest lõuna pool, olles valmis kaitsma pealinna, sealhulgas ka võimalike riigipöördekatsete eest. Kaks ülejäänut, jalaväediviisid Baghdad ja Al Nida, asusid pealinnast kagu pool, nende ülesanne oli kaitsta riiki Kuveidist tuleva vastase eest.²⁷ Kaardiväe üksused olid komplekteeritud peamiselt

---

²⁷ Murray & Scales 2003. Lk 83.

sunnitidest, meeste valikul kehtis režiimile täieliku lojaalsuse põhimõte. Eelneva Lahesõja kogemuse põhjal võis arvata, et need osutavad lahingus vihast vastupanu, püüdes tekitada võimalikult suuri kaotusi vastasele ja eelistades allaandmisele surra kohapeal.

Oma noorimale pojale Qusay'le andis Saddam ka ülesande organiseerida pealinna vahetu kaitse. Selleks rakendati eliitüksusi, milles oli kokku ligi 40 000 meest, kes pidid võitlema Bagdadis, kasutades terrorit ja sissitaktikat. Kaasati ka eriotstarbeline julgeolekuorganisatsioon oma kiirreageerimisüksuse staatuses oleva, iseseisva võitlusvõimega brigaadiga ja eriotstarbeline vabariiklik kaardivägi (*Special Republican Guard*). Peamiselt diktaatori hõimukaaslastest koosnev eriotstarbeline vabariiklik kaardivägi (umbes 15 000 meest), mida juhtis formaalselt kindralmajor Kheir-Allah Wahees Omar al-Nasiri, jagunes neljaks brigaadiks, millest kolm asusid kaitsele Bagdadi põhja-, lõuna- ja lääneosas, üks oli reservis. Lisaks mainitud struktuuridele asus pealinnas hulk teisi julgeolekuasutusi ja ameteid, nagu üldine julgeolekuteenistus ning poliitiline politsei koos oma poolsõjaväestatud üksusega. Teine formeering Saddami isikliku julgeoleku masinavärgis — eriotstarbeline kaitseteenistus (*Special Security Service*) — oli ainuke relvastatud struktuur, kellel oli vahetu juurdepääs Iraagi presidendile ja kes teostas tema ihukaitset.²⁸

Iraagi vastupanu ennustamisel tuli arvestada ka vabatahtlike irregulaarsete formeeringutega, milles oli ligi 20 000 fedaiini, Baath-partei liiget ning välisriikide võitlejat Süüriast, Egiptusest ja Palestiinast.

Iraagi merevägi ei kujutanud erilist ohtu võimsale koalitsiooni mereväekoondisele. Tema koosseisus oli üks laevauksus, milles oli kuus väiksemat pealveelaeva ja 219 relvastatud kaatrit, üks kopterieskadrell, merejalaväe brigaad ning kaks rannakaitse suurtükiväedivisjoni.²⁹ Meremeeste käsutuses oli piiratud hulk vanu meremiine ning NSV Liidust pärinevad, rannakaitsele kuuluvad laevadevastased raketid NATO koodnimetusega "Silkworm".

Lisaks Iraagi poolt rakendatavatele sõjalise kaitse meetmetele oli teada, et Saddam plaanib hävitada või süüdata puurtornid riigi põhja- ja lõunaosa naftamaardlates, lasta õhku jõgede sillad ja tammid. See võis

---

²⁸ Cordesman 2003. Lk 47.

²⁹ Mihhailov 2004. Lk 325.

tekitada üleujutusi ja raskendada liitlastel Bagdadi lähisteel jõudmist ning panna ameeriklased pidama veriseid linnalahinguid pealinnas.

Õnneks näitas sõja käik hiljem, et tegelikkuses rakendati koalitsiooni-jõudude pealetungi tõrjumisel ainult mõningaid Saddami kavandatud meetmetest.

Sõjategevuse kronoloogia

17. märtsil 2003 esitab president George Bush Iraagi liidrile Saddam Husseinile ultimaatumi, nõudes tema ja tema poegade lahkumist Iraagist 48 tunni jooksul. Kogu maailm ootab hinge kinni pidades Saddam Hussein otsust.

19. märts

Ultimaatumi tähtaeg lõpeb ilma, et Saddam oleks USA nõudmisi täitnud. President Bush teatab, et USA ründab Iraaki. Umbes kell 16.00 pärastlõunal Washingtoni aja järgi teatab USA Luurekeskagentuuri (CIA) direktor George Tennen asepresident Dick Cheney ja staabiülemate komitee esimehe kindral Richard Myersi kaudu president Bushile, et luurekanaleid pidi saabus informatsioon, mille kohaselt on Iraagi sõjaline juhtkond eesotsas Saddam Husseiniga kogunenud ühte Bagdadi lõunaosa majja nõupidamisele, mis kestab ilmselt pikalt. Tema ettepanek on hävitada täppislöögiga Iraagi juhtkond. "Ei ole mingit garantiid, et Saddami asukoht õnnestub avastada kunagi veel kord," rõhutab luurejuht.³⁰ Kell 18.30 kirjutab president oma nõunike soovitusel alla käskkirjale löögi kohta Saddami residentsi pihta. Kuveidis asuvate Briti ja USA maavägede kaugluure- ja eriüksused ületavad õõl vastu 20. aprilli Iraagi piiri ning asuvad täitma oma ülesandeid.

Sõda algab ootamatult nii Saddamile, koalitsioonivägedele kui ka kogu maailmale. See juhtub 48 tundi enne CENTCOMi määratud tähtaega.

---

³⁰ Mihhailov 2004. Lk 344.

20. märts

Varsti pärast keskööd tõusevad Al Udaidi lennuväebaasist Kataris õhku kaks radaritele nähtamatut, Stealth-tehnoloogia järgi ehitatud USA hävitajat F-117 Night Hawk, kummagi pardal kaks 2000naelast pommi. Kolm tundi pärast president Bushi käsku, kell 05.35 hommikul kohaliku aja järgi raputab Bagdadi lõunaosa mitu võimsat plahvatust. Varsti pärast seda teatab Iraagi televisioon, et Saddam Hussein on elus ja esineb peagi telekõnega. Veidi enne pommirünnakut hoonest lahkunud Saddami ei suudetud tabada. Lihtsat lahendust Iraagi kriisile ei tulnud, diktaatori ja tema lähimate abiliste likvideerimine ebaõnnestus. Sõda oli alanud.

Kogu öö jooksul toimuvad liitlaste õhujõudude ja raketirünnakud Iraagi relvajõudude juhtimissüsteemi ning õhukaitseobjektide pihta. Bagdadi tabab nelikümmend Tomahawki tiibraketti. Koalitsiooni lennuväe eesmärk on hävitada Iraagi riigi- ja sõjalise keskujuhtimise süsteem, neutraliseerida õhukaitse. Viimane ei suudagi USA sõjalennukitele midagi vastu panna. Lahinguvõimelised õhutõrjedivisjonid kas hävitatakse õhulöökidega või on "pimestatud" liitlaste elektroonilise võitluse vahenditega. Viimased loovad sel hommikul Iraagi õhukaitsele väga aktiivse elektromagnetilise segamisvälja tihedusega 2–3 kW/MHz, ehkki Iraagi õhutõrje käsutuses olevate radar- ja raketisüsteemide neutraliseerimiseks on vaja ainult 10–25 W/MHz võimsust.³¹ Diktaatoril pole mingit võimalust tõrjuda liitlaste tänapäevaste lennukite ja tiibrakettide rünnakuid.

Kuveidis pealetungiks valmistuvate koalitsioonijõudude maaväe esimese ešeloni üksused lahkuvad hommikul oma baasidest ja koonduvad lähtealadele Iraagi piiri lähedal. Ööl vastu 21. aprilli ületavad 20 000 mehega ja ligi 10 000 masinaga USA 3. jalaväediviisi Apache lahingukopterid Kuveidi ja Iraagi piiri. Neile järgnevad peatselt ründavate vägede esimeses laines diviisi 1. ja 2. brigaadi lahingugrupid, suundudes põhja. Üheks maavägede kohese lahingusse kaasamise põhjuseks on teated, et iraklased on asunud hävitama puurtorne Rumaylah' naftaleiukohas.³² See tegevus tuleb ära hoida. Kuveidist liikumist alustavate maavägede vasakpoolse raudrusika, 3. jalaväediviisi lähiülesandeks ongi võtta oma kontrolli alla mainitud naftamaardla, peamine sihtmärk aga on enam kui

³¹ *Ibidem.* Lk 346.

³² Clark 2003. Lk 28.

350 km kaugusel asuv Iraagi pealinn Bagdad. Liitlasvägede teises laines ründavad sama diviisi 3. brigaadi lahingugrupp ja 7. luurerügement Iraagi üksusi piiriäärse linna Tallili piirkonnas. Iraagi vägede vastupanu on nõrk. Koalitsioonivägede paremal tiival ületab Iraagi piiri ja alustab pealetungi nende idapoolne löögirusikas — USA 1. merejalaväediviisi, õigemini selle eelsalk — 5. rügemendi lahingugrupp. Briti 1. soomusdiviisi üksused alustavad pealetungi Basra suunas ülesandega see sisse piirata.

Sõda algab olukorras, kus USA vägede kontingent saab rakendada vaid osa oma sõjategevuseks planeeritud üksusi. Maavägede 4. jalaväediviisi tehnika ootab Vahemeres laevadel ikka veel Türgi luba läbipääsuks Põhja-Iraaki, samal ajal kui diviisi isikkoosseis asub endiselt USAs, Texases paiknevas Fort-Hoodis. Saksamaal asuv 1. soomusdiviis pole veel isegi alustanud ümberpaiknemist. Lahinguhäire saanud 1. ratsaväediviis (*1. Cavalry Division*, tegelikult mehhaniseeritud diviis) on samuti alles Fort-Hoodis. Ka 101. õhuründediviis ei ole lõpetanud oma relvastuse ja varustuse koondamist lahingutegevuse piirkonda. Tema kaks viimast brigaadi asuvad ikka veel Al Kuwaidi sadamas ja lennuväljal. Sõjategevust alustanud koalitsioonijõudude juhtkonnal puuduvad operatsiooni alguses märkimisväärsed reservid, et kasvatada vägede jõupingutusi või lahendada ootamatuid situatsioone. Maavägede käsutuses on operatsiooni algul vaid kolm diviisi ja kaks üksikut brigaadi.³³

Pärastlõunal hävitavad USA Patrioti õhutõrjeraketid kaks taktikalise raketti, mille iraaklased on Kuveidi suunas lendu lasknud.

Kell 10.00 päeval kohaliku aja järgi esineb Iraagi televisioonis Saddam Hussein, kes kuulutab USAle välja “püha sõja”, džihaadi.

Käivad intensiivsed läbirääkimised Washingtoni ja Ankara vahel USA vägede läbipääsu võimaldamise üle Põhja-Iraaki. Tulemus on kesine: ameeriklased saavutavad vaid nõusoleku kasutada liitlaste lennuväljadel riigi õhuruumi.

---

³³ Clark 2003. Lk 25

21. märts

Koalitsiooni lennugrupp viib ööpäeva jooksul läbi selle sõja ühe kõige intensiivsema õhurünnakute seeria sihtmärkide vastu Bagdadis ja mujal, sooritades üle 1500 lahingulennu. Pidevas tegevuses on ligi 250 taktikalist lahingulennukit ja 23–25 strateegilist pommitajat, välja tulistatakse 320 tiibraketti.³⁴ Lendurid avastavad suure hulga iraaklaste poolt valmistatud pettesihtmärke: õhutõrjepatareide libapositsioone, lennukite ja masinate makette. Kalli laskemoona ja raketide sihipäratu kasutamise vältimiseks otsustatakse tõhustada õhu- ja taktikalist luuret. Üks USA merejalaväe CH-46 tüüpi kopter kukub alla Kuveidi territooriumil, lõunapool Umm Qasri, kõik selles olnud 12 Ameerika ja Briti sõdurit hukuvad.

USA 3. diviisi eelüksused (3. brigaad) jätkavad liikumist põhjasuunas jõuavad hommikul An Nasiriyah' linnani ja Eufrati jõeni, ületavad selle käigult ning haaravad enda kätte sillapea vastaskaldal. Diviisi 1. brigaadi lahingugrupp moodub 3. brigaadist lääne poolt ning sidumata end vaenlase tugipunktidega, alustab kiirmarssi Bagdadi suunas piki maanteed nr 28. Tema ülesanne on hõivata vajadusel sobivad positsioonid ning vabariikliku kaardiväe diviisi Medina vasturünnaku puhul see hävitada. Fedaiinide väikesed salgad varitsevad ja ründavad pidevalt edasitungivaid ameeriklaste kolonne.

Pärastlõunal ja õhtul kohtavad 3. jalaväediviisi ees liikuva 7. luure- ja rügemendi allüksused tugevat Baath-partei pooldajate ning fedaiinide vastupanu As Samawah' linna ümbruses. Ka An Nasyriah' piirkonnas toimuvad ägedad lahingud ameeriklaste ja linna kaitsva Iraagi 11. jalaväediviisi üksuste vahel. Iraaklaste vastupanu on halvasti koordineeritud ning muratakse pikapeale.

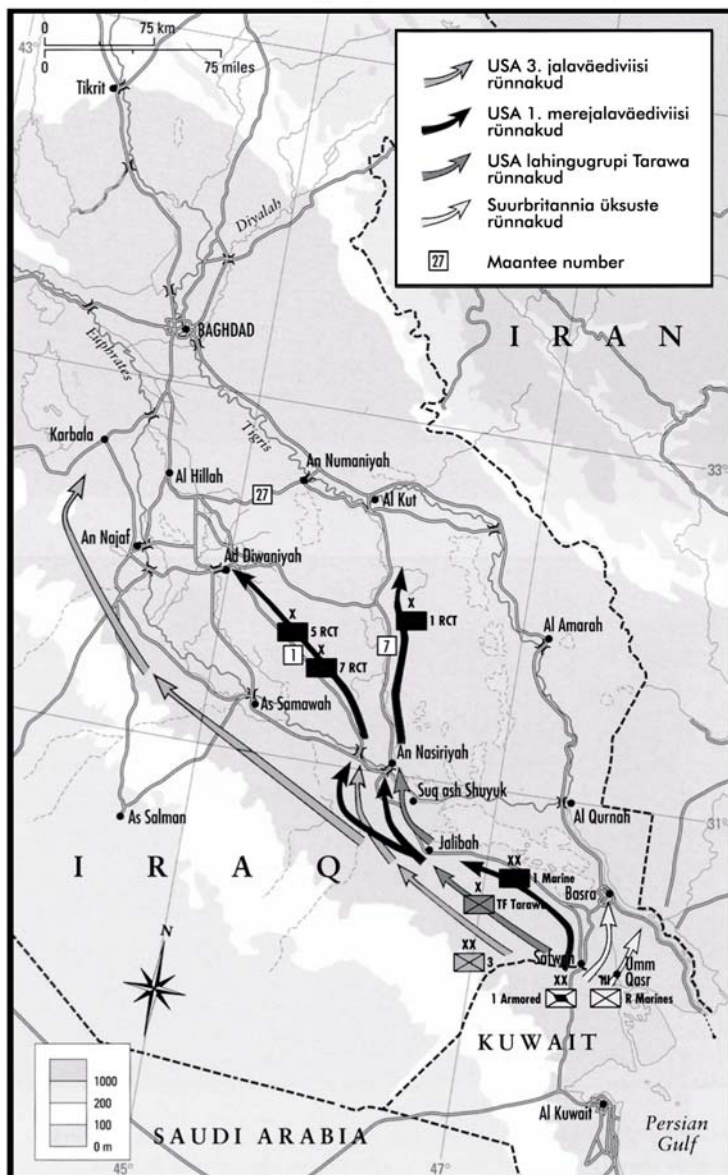
Koalitsiooni eriüksuslased vallutavad Lääne-Iraagis baasid, millelt iraklased võiks lennukite või SCUD-rakettidega rünnata naaberriiki ja Iisraeli.

Ootused, et Saddami poolt tagakiusatud šiiitidest elanikega Lõuna-Iraak tervitab alanud invasiooni ja osutab koalitsioonisõduritele igakülgset abi, ei täitu. Vastuvõtt on tagasihoidlik. Vastupidi, oma imestuseks kohtavad Basra suunal liikuva Briti üksused päeva hakul siin kaitsel

---

³⁴ Mihhailov 2004. Lk 353.

Operatsiooni algus (20.–30. märts 2003)

oleva iraaklaste 51. diviisi tugevat vastupanu. Toimuvad ägedad lahingud, mis kulmineeruvad inglaste jõudmisel Basra lähistele. Briti merejala-väelased vallutavad osaliselt Fao poolsaare ja võtavad oma kaitse alla seal asuvad naftaterminalid. USA merejalaväe 15. ekspeditsiooniüksus (tugevdatud pataljon) vallutab koos Briti merejalaväelastega Iraagi tähtsaima sadama Umm Qasris ning võtab oma kontrolli alla sillad linnast põhja pool. Briti 3. kommandoste brigaad alustab oma positsioonide kindlustamist sadamalinnas Umm Qasris ja selle puhastamist sinna jäänud Iraagi võitlejatest.

Iraaklased tulistavad seitse raketti liitlaste erinevate sihtmärkide pihta Kuveidis. Neli neist hävitab USA õhukaitse, kolm lähivad sihtmärkidest mööda.

Päeva lõpuks on mõned USA üksused juba ligi 100 kilomeetri sügavusel Iraagi territooriumil, sõjaõnn on siiani nende poolel.

22. märts

Hommikust alates jätkub 3. jalaväediviisi pealetung piki kaht maanteed (ameeriklased nimetavad neid Hurricane ja Tornado) Al Hillah' linna suunas. 1. merejalaväediviis alustab samal ajal rünnakut Jalibah' ja An Nasiriyah' linnadele.

Briti 7. soomusbrigaad liigub põhja suunas, jõuab Basra äärelinnadeni ning alustab linna piiramist. Päeva jooksul on siin täheldatav Iraagi üksuste vastupanu järsk suurenemine. Selle innustajateks on eelkõige vabatahtlikud — fedaiinid. Paistab, et olukord Basras, "Keemia Ali" peakorterit asupaigas, on kindlalt Baathi aktivistide ja fedaiinide kontrolli all.

USA 11. ründekopterite rügemendi poolt õhtul vabariikliku kaardiväe Medina diviisi tankide vastu korraldatud operatsioon ebaõnnestub.

Õöpäeva jooksul sooritab liitlaste lennugrupp üle 800 lahingulennu. Rünnatud sihtmärkidest moodustavad eelnevalt plaanitud objektid ainult 50%, ülejäänud on seotud maavägede üksuste vahetu toetusega ja määratakse viimaste poolt lahingutegevuse käigus. Laevadelt Punases meres, Vahemeres ja Pärsia lahes tulistatakse välja 150 Tomahawki tiibraketti.

USA loobub Türgi valitsuse vastuseisu tõttu lõplikult plaanist saata 4. jalaväediviisi läbi Türgi Põhja-Iraaki. Vahemeres laeval asuv diviisi

relvastus ja varustus otsustatakse transportida läbi Suessi kanali Pärsia lahte. Kuna see reis võtab 12–15 ööpäeva aega, on 4. jalaväediviisi saabumine Kuveiti võimalik alles 1.–4. aprillil.

23. märts

Varahommikul lahkub merejalaväe taktikaline grupp Tarawa oma koondumispiirkonnast Jalibah' lennubaasis, saades ülesandeks vallutada kiiresti sillad üle Eufrati jõe ning Saddami kanali An Nasiriyah' linna piirkonnas. Merejalaväelased loodavad, et An Nasiriyah' valdavalt šiiitidest koosnev elanikkond tervitab nende vabastamist Saddami terrorist. Seda ei juhtu — linn ning juurdepääsud sellele on täis fedaiine ja vabatahtlike teistest islamimaadest, sõdureid Iraagi 11. jalaväediviisist ning Baath-partei toetajaid. Linna kaitstakse ägedalt. Kahe jõe, Tigrise ja Eufrati vahel liikuvad merejalaväe üksused kohtavad Iraagi regulaarüksuste ning maakaitseväelaste vihast vastupanu kogu lõunast An Nasiriyah'sse viiva maantee ulatuses, mille ameeriklased nimetavad ümber "varitsuste alleeks". Piki teed toimuvad vahetpidamata ägedad kokkupõrked.

USA 3. jalaväediviis jätkab pärastlõunal ja öösel pealetungi läbi kõrbe, kohates vaid nõrka vastupanu. Kuid pole ka sõjavange. Enamik Iraagi sõduritest lihtsalt kaob ära, olles riietunud eelnevalt ümber tsiviilrõivastesse. Palju on neidki, kes hakkavad vastu. Jalaväelastele järgneb veoautodel reservis olev 101. õhuründediviis. Päeva lõpuks on 3. diviisi üksused 160 km kaugusel Bagdadist, An Najafi lähistel, kus iraaklaste vastupanu oluliselt suureneb. Iraagi väejuhatuse koondab oma üksused suurtesse asustatud punktidesse, n-ö tsiviilelanike kaitse alla. Nende vastu saadetakse ründelennukid A-10.

Briti 16. õhuründebrigaad võtab oma valve ja kaitse alla Basrast põhja suunas kulgeva, liitlastele tähtsa maantee. Inglased ei kiirusta ründama blokeeritud linna, kuni selleks pole tehtud kõik vajalikud ettevalmistused.

Türgi ligi 1000meheline üksus ületab riigipiiri Iraagi põhjaosas, mis tekitab kurdide suurt protesti. Konflikt lahendatakse ameeriklaste abiga. Samal ajal maandub Iraagi Kurdistanis Ranya ja Suleimanya külade lähistel langevarjudel USA 173. üksiku õhudessantbrigaadi 250meheline eelsalk.

Kogu ööpäeva jooksul jätkuvad liitlaste ägedad õhurünnakud. Lennuvägi sooritab enam kui 1500 lahingulendu, millest valdav osa tehakse väljakutsete peale.

24. märts

Varahommikul toimub Kataris koalitsioonijõudude peakorteris (*JTF Kuwait HQ*) juhtkonna nõupidamine, milles täpsustatakse vägede järgnevat tegevusplaani. Kuna Iraagi armee on loobunud võitlusest avamaastikul ja koondunud asustatud punktide kaitsele, mille ründamine võib nõuda palju ohvreid, otsustatakse neist peajõududega mööduda, kasutades väikeste üksustega vastupanukollete blokeerimise taktikat. Lennuväele antakse ülesanne hävitada täppisrelvadega asustatud punktides avastatavad Iraagi üksused ja raskerelvad.

Hommikupoolel võtab taktikaline grupp Tarawa valve ja kaitse alla kõik sillad üle Eufrati An Nasiriyah' linna ümbruses ning jätkab vastase vastupanu mahasurumist piki nn varitsuste alleed. Ägedad lahingud jätkuvad.

3. jalaväediviisi parema tiiva julgestamiseks ning võimalike Iraagi soomusjõudude vasturünnakute tõrjumiseks kirdesuunalt loob selle 1. brigaad kiiresti blokeerivad positsioonid piki kiirteed nr 9 põhja pool An Najafi. Diviisil tekivad üha suurenevad probleemid kütuse ja laskemoona juurdeveoga. Tema 300–350 km pikkused kommunikatsiooniteed on üha enam sissivõitluse taktikat kasutavate fedaiinide rünnakute all. Eelmisel õhtul ründasid fedaiinid An Nasiriyah' lähistel teelt eksinud USA 507. remondi- ja hoolduskompanii kolmekümne kolmest sõdurist ja kaheksateistkümnest masinast koosnevat kolonni. Surma sai üksteist sõdurit, vangi langes kuus, ülejäänutel õnnestus põgeneda.³⁵ Pentagoni juhtide nõudel miinimumini viidud maavägesid ei piisa kõigi ülesannete täitmiseks. Üha teravam puudus on üksustest, kes võiksid enda peale võtta pealetungivate vägede tagala julgestamise. Iraaklaste Medina eliit-tankidiviisi hävitamiseks kavandatud 11. lahingukopterite rügemendi rünnaku nurjavad algava liivatormi üha paksenevad tolmupilved.

USA 1. merejalaväediviisi üks rügement alustab Eufrati ületamist, kasutades 3. jalaväediviisi poolt äsja põhja pool An Nasiriyah'd vallu-

³⁵ Murray & Scales 2003. Lk 111.

tatud sildu, ning läheb käigult üle pealetungile kahe jõe vahel piki maanteid nr 1 ja 7 põhjasuunas. Teedele kuhjub suur hulk erinevaid masinaid ning merejalaväe üksuste ülematel tekivad suured probleemid liiklusummikute lahtharutamiseks.

Koalitsiooni lenn vägi sooritab ööpäeva jooksul ligi 2000 lahingulendu, neist vaid 500 toimuvad eelnevalt planeeritud sihtmärkide vastu.

Õhtul algab kardetud liivatorm Shamal.

25. märts

Varahommikul toimub Washingtonis nõupidamine kaitseminister Donald Rumsfeldi osalusel. Rumsfeld teatab, et Iraagis on võetud 3500 sõjavangi. Ka Pentagonis hakatakse mõistma, et maavägede üksusi Iraagis napib. Sõja kiiremaks lõpetamiseks otsustatakse lähima kahe nädala jooksul saata Saksamaal asuvast USA väegrupist Iraaki kuni 50 000 meest ja 500 tanki.³⁶

Ligi 4000 USA merejalaväelast vallutavad silla An Nasiriyah' linnas, ületavad Eufrati jõe ja piiravad linna sisse. Edasine lahingutegevus takerdub liivatormi.

7. luurerügement, toetatuna 2/69 tankipataljoni poolt, alustab rünnakut eesmärgiga vallutada Eufrati suurim sild An Najafi linnas. Ägedas lahingus õnnestub iraaklastel sild osaliselt õhku lasta, kuid ameeriklased parandavad kiiresti vigastused ning võtavad selle kasutusele. Merejalaväe 1. rügemendi lahingugrupp jätkab pealetungi piki maanteed nr 7 Al Kuti linna suunas.

3. jalaväediviis on sunnitud liivatormi tõttu peatama oma liikumise ja koondab oma masinad kolonidesse, vältides nii nende ekslemist kõrbes. Taktikalise luure efektiivsus langeb liivatormis järsult, optilised ja termilised vaatlusseadmed on peaaegu kasutatud. Suured probleemid tehnikaga — ligi sada soomukit, sealhulgas Abramsi tanki, on rivist väljas peenliiva poolt tekitatud kahjustuste tõttu. Ameeriklaste remondiüksustel on tükk tegemist, et nad korda saada.

Iraagi väejuhatatus püüab kogu päeva jooksul kasutada liivatormi ära oma vägede ümberpaigutamiseks ja korrastamiseks ning sissirünnakute läbiviimiseks. Liitlased rakendavad õhuluure teostamiseks JSTARi tüüpi

---

³⁶ Mihhailov 2004. Lk 368.

luurelennukeid, mis fikseerivad efektiivselt Iraagi üksuste liikumise. Iraagi üksusi ründavad pommitajad B1 ja teised lahingulennukid, kasutades infrapunasensoreid. Õhtuks on maaväed taas võimelised kasutama iraaklaste avastamiseks soojuskiirgusseadmeid.

Liivatorn nõrgeneb, liitlaste üksustel on võimalik hinge tõmmata ning korraldada oma varude täiendamine.

Lahingutegevusse kaasatakse seni reservis olnud USA 101. õhurüüdiviis.

26. märts

Hommikupoolel hakkab liivatorn lõplikult vaibuma ning koalitsiooni vägede pealetung saavutab oma plaanitud tempo. Seitsme ööpäevaga on USA ja Briti vägedel õnnestunud lõunasuunal jõuda Iraagi territooriumil ligi 400 km sügavusele. Seega on nende keskmine pealetungitempo olnud peaaegu 60 kilomeetrit ööpäevas, mis on väga muljetavaldav näitaja.

Põhja-Iraagis asuvale Bashuri lennuväljale maandub hommikul langevarjudel seitsmeteistkümne transpordilennukiga C-17 Itaaliast kohale toodud USA 173. üksik õhudessantbrigaad — ligi 1000 võitlejat kolonel William Mayville'i juhtimisel. Põhjarinne on avatud. Vallutatud lennuväljale hakkavad kohe maanduma transpordilennukid, mis toovad raske-relvastust ja varustust, ning tugevduseks dessantväelastele 1. jalaväediviisi allüksused. Nelja järgneva päeva jooksul saabub lennuväljale veel 2000 sõdurit ja peaaegu 200 erinevat masinat.

USA I merejalaväe ekspeditsioonikorpuse staabis toimub väegrupi "Kuveit" (*JTF Kuwait*) juhtkonna tähtis nõupidamine. Saddami regulaarüksuste ja fedaiinide vihased rünnakud piki Eufrati jõge avaldavad olulist mõju operatsiooni käigule. Kindral Blounti 3. jalaväediviisi brigaadid on suurel territooriumil laiali nagu harali sõrmed. Väekoondise enam kui 350 kilomeetri pikkuseks veninud varustused on pidevate rünnakute all. Nende kaitseks puuduvad vajalikud jõud. Pealetungivad üksused vajavad ööpäevas kuni 800 tonni kütust ja kuni 1000 tonni laskemoona, toitu ning muud varustust. Kui jätkata endistiivi, siis ei tule kiirest Bagdadi jõudmisest midagi välja. Otsustatakse:

- V armeekorpuse, sealhulgas 3. jalaväediviisi, kommunikatsiooniteid hakkab kaitsma 82. õhudessantdiviisi teine brigaad, puhastades eelnevalt As Samawah' ja An Najafi linna Iraagi sõduritest. Kolmanda

jalaväediviisi lahingugrupid vabastatakse teisejärguliste ülesannete täitmisest nii, et nad saavad kõik oma jõud suunata pealetungile Bagdadi;

- enne lõplikku rünnakut Bagdadile on vaja luua vägedele vähemalt 3–4päevased toidu-, kütuse- ning laskemoonavarud väliladudes;
- suurendada nii õhu- kui ka taktikalise luure jõupingutusi vabariikliku kaardiväe üksuste positsioonide väljaselgitamiseks Bagdadi ümber;
- koondada lennuväe õhurünnakud Bagdadi piirkonnas asuvate vabariikliku kaardiväe üksuste hävitamisele.

Koalitsiooni lahingulennukid jätkavad ööpäeva jooksul intensiivseid rünnakuid objektidele Bagdadis, Basras, Mosulis, Kirkukis, An Nasiriyah's ja An Najafis. Neis osaleb enam kui 280 taktikalise lennuväe lahingumasinat ning 28–30 strateegilist pommitajat. USA raskepommitaja B-2 kasutab esimest korda kaht uut elektroonilist pommi (*E-bomb*) Iraagi riikliku ja rahvusvahelise satelliittelevisiooni keskuse hävitamiseks.³⁷ Iraagi televisioon pärast rünnakut enam ei tööta.

Hilja õhtul teatab luure, et Bagdadist on väljunud kuni tankibrigaadi suurune 120 soomukiga vabariikliku kaardiväe üksus, mis suundub lõunasse An Nasiriyah' poole. Üksuse ülesandeks on ilmselt võtta tagasi USA merejalaväelaste poolt vallutatud sillad üle Eufrati.

27. märts

Iraaklased jätkavad visa kaitsetegevust linnades. An Nasiriyah's, An Najafis ja Basras käivad ägedad lahingud. Varahommikul ründab Iraagi soomusüksus (kuni 200 tanki) 3. jalaväediviisi lääne pool Karbalat. Ameeriklased ei saa liivatormi tõttu kasutada oma Apache lahingukoptereid ja satuvad raskustesse. Probleemi lahendavad suurtükivägi ja liitlaste ründelennukid, rünnak lüüakse tagasi. Samas ilmneb "sõbraliku tule" probleem. Halva nähtavuse tingimustes, saamata avastatud soomustehnika kolonnilt mingeid tunnussignaale, ründab USA A-10 tüüpi ründelennukite paar oma üksust, lüües rivist välja viis soomukit, sealhulgas ühe Abramsi.

Varahommikul alustab 10. erivägede grupp Põhja-Iraagis koos kurdi relvaformeeringutega kombineeritud rünnakuid äärmusliku islamirühmituse *Ansar al Islam* baasidele Iraani piiri lähistel.

---

³⁷ Cordesman 2003. Lk 78.

Pärastlõunal läbivad USA 1. rügemendi merejalaväelased kaks kolmandikku teest Al Kutini, jõudes välja Qalat Sukkari. Merejalaväe 5. rügemendi lahingugrupp, toetatuna teiste üksuste poolt, jõuab Ad Diwaniyah' äärelinnadeni.

Ööl vastu 27. märtsi korraldab Basras asuv Iraagi 51. diviis tankirünaku linna piiravate inglaste vastu eesmärgiga murda põhjasuunas välja linna ümbritsevast piirmisrõngast. Ehkki liivatormi tõttu ei saa britid kasutada ründekoptereid ja -lennukeid, lüüakse rünnak suhteliselt kerge vaevaga tagasi. Linna viivale teele jääb kümneid purustatud T-55 tanke. Pärast vasturünnaku tõrjumist alustab Briti 1. soomusdiviis Basra äärelinnades asuvate arvukate Iraagi eriüksuste, snaiprite ja eriteenistuste agentide likvideerimist. Selleks kasutatakse laialdaselt eriüksuslasi ja snaipreid, kes jahivad linnas Iraagi vastupanu juhtfigure ja fedaiine.

Liitlaste õhujõud sooritavad ööpäeva jooksul peamiselt sügaval vastase tagalas asuvatele sihtmärkidele 2000 ründelendu. Neis osaleb pidevalt enam kui 350 erinevat tüüpi lahingulennukit.

Koalitsioonijõudude üldised inimkaotused sõja algusest alates on 47 sõdurit.

28.–29. märts

Koalitsiooni maavägede juhataja kindralleitnant McKiernani käsul teevad nii V armeekorpus kui ka I merejalaväe ekspeditsioonikorpus kahepäevase operatiivpausi, mida on vaja edasise pealetungi ettevalmistamiseks Bagdadile. Rohkem kui nädal vahetpidamatutes lahingutes olnud mehed vajavad puhkust ja väljamagamist, relvad ja tehnika hooldamist. See ei peata siiski lahingutegevust täielikult. Fedaiinid on usinasti ametis häirimistegevusega, mis väljendub arvukates varitsustes ning väikeste allüksuste pidevates kallaletungides ameeriklaste tagalale ja varustus-transportidile.

Armeekorpuse tagala kommunikatsiooniliine kaitsnud 3. jalaväediviisi 3. brigaad saab lõpuks oma positsioonid üle anda 82. õhudessantdiviisi allüksustele ning taasühineb oma väekoondisega An Najafi piirkonnas.

Linnade "puhastamine" jääb nüüd peamiselt 101. õhuründediviisi ja 82. õhudessantdiviisi ülesandeks. Viimased kasutavad linnades fedaiinide vastu järgmist taktikat: tankid ja lahingumasinad liiguvad piki tänavaid

ning hävitavad oma suurekaliibriliste suurtükide tulega võimalikult kaugelt distantsilt vaenlase raskerelvastuse ja kaitserajatised. Kergejalavägi tegutseb vahetult soomukite järel, kaitstes neid ja likvideerides vastase allesjäänud vastupanukolded. Vajadusel toetavad dessantväelasi õhust linna kohal pidevalt tiirlevad Apache lahingukopterid ning F/A-18, A-10, AC-130 või Harrier-tüüpi ründelennukid.

Toimub esimene suitsiidirünnak ameeriklaste vastu. Enesetapja laseb An Najafi lähistel koos endaga õhku neli USA sõdurit.

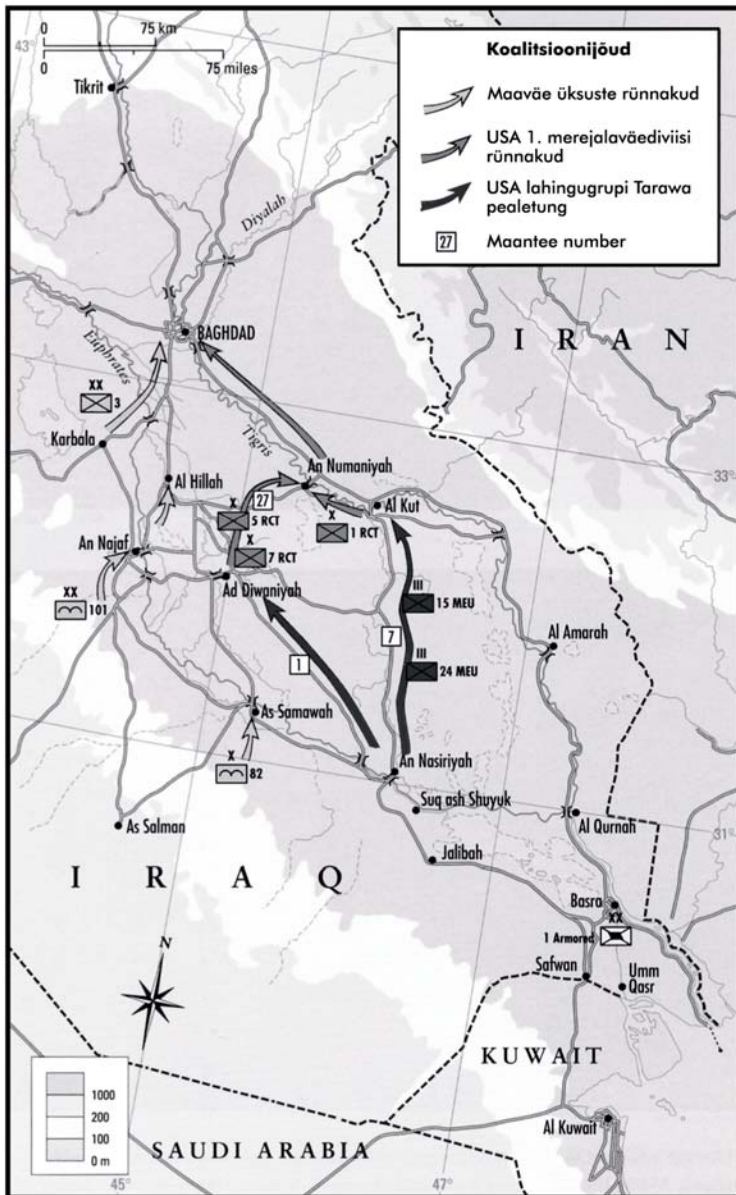
Iraagi vabariigi kaardiväe diviiside kaitsepositsioone rünnatakse mas-
siivselt liitlaste lennuväe ja tiibraketidega.

30. märts

CENTCOMi peakorteris täpsustatakse operatsiooniplaani. Selle eesmärk on, jätkates 3. jalaväediviisi põhjasuunalist rünnakut piki maanteed nr 8, sundida vabariikliku kaardiväe diviisid tulema välja lääne ja põhja pool Bagdadi paiknevatest linnadest ning asuma positsioonidele avatud maastikul pealinnast edelas, mis võimaldaks koalitsiooni lennuväel nad hävitada. Viies armeekorpus sooritab viis laiaulatuslikku manöövrit, mille eesmärk on puhastada oma logistikasüsteemi kommunikatsiooniteed vaenlasest ja jätkata pealetungi Bagdadile. Seda tehakse järgmiselt:

- 3. jalaväediviisi teise brigaadi lahingugrupp ründab eelsalgana Karbala kitsust (Buhayrat ar-Razazah' järve, Karbala linna ja Eufrati vahel) eesmärgiga see hõivata. Diviis peab jätkama ka oma rünnakuid Eufrati jõe suunas selleks, et saada oma valdusse sillad An Najafi ja Al Hillah' linnade vahel;
- 3. jalaväediviisi esimene brigaad asub pärast oma varude täiendamist rünnakule An Najafile edelasuunalult piki maanteed nr 8;
- 1. merejalaväe diviisi saab ülesande toetada V armeekorpuspealetungi ida poolt ühe oma rügemendi lahingugrupiga, mis peab mööda maanteed nr 1 tungima kiiresti edasi põhjasuunas, mööduma Ad Diwaniyah' linnast sellesse sisenemata;

Lahingud Kesk-Iraagis (30.märts – 12.aprill 2003)

- võitlus V korpuse kommunikatsiooniteede ja tagala kaitseks algab 101. õhuründediviisi operatsiooniga, mille käigus kopterite Black Hawk ja Chinook 200 reisiga maandatakse lahingukopterite ja ründelennukite kaitse all sügavale Iraagi vägede tagalasse An Najafi ja Al Hillah' vahelisele alale kaks brigaadi lahingugruppi (seitse pataljoni). Nende ülesanne on piirata sisse ja puhastada fedaiinidest ameeriklaste logistikasüsteemile pidevalt suurt peavalu tekitav An Najafi linn.³⁸ Abi õhust on seejuures hädavajalik vastase pidevate vasturünnakute tõrjumiseks. Üksi Apache lahingukopterid hävitavad operatsiooni käigus ida pool Eufrati jõge enam kui 200 erinevat Iraagi sõjamasinat. Hiiglaslik õhuründeoperatsioon kulmineerub kahe päeva pärast, 1. aprillil, võimsa psühholoogilise ja sõjalise rünnakuga linnale, mis kapituleerub. Diviisi kopteribrigaad alustab päeval ka luurelende, et selgitada välja Karbala linnast lääne pool paiknevad Iraagi üksused.

31. märts

3. jalaväediviis jätkab liikumist Karbala suunas. Tõenäoline on, et kitsuses asub kaitsele vabariikliku kaardiväe üks parimaid üksusi, ligi 10 000 võitleja, 60 suurtüki, 250 tanki ja sama hulga lahingumasinatega tankidiviis Medina. See on tõsine vastane. 101. õhuründediviis, mida toetavad mõned 3. jalaväediviisi allüksused, kinnitab kanda An Najafis ning jätkab ülejäänud üksustega vastase surumist Al Hillah' suunas.

Merejalaväe 1. rügemendi lahingugrupp sooritab petterünnaku Al Kuti linnale, kuid linna ei sisene, vaid läheb sellest kaarega mööda.

5. ja 7. rügemendi lahingugrupid pööravad maanteelt nr 1 paremale, maanteele nr 27 ja alustavad rünnakut sildade vallutamiseks üle Tigriise An Numaniyah' linna piirkonnas.

1. aprill

Iraagi põhjaosas asuvad vabariikliku kaardiväe diviisid alustavad liikumist lõuna suunas ülesandega tugevdada Bagdadi kaitset. Nendega hakkab tegelema koalitsiooni lennuvägi.

Iraagi väejuhatatus on koondanud kogu oma tähelepanu võitlusele äsja dessanteerunud 101. õhuründediviisiga An Najafi piirkonnas ja kagu

---

³⁸ Murray & Scales 2003. Lk 199.

poolt Al-Kutist Bagdadi suunas pealetungivate merejalaväelastega. Seetõttu magab ta täielikult maha 3. jalaväediviisi koondumise rünnakuks, mille eesmärk on hõivata Karbala kitsus. Viimane kujutab endast värvavat juurdepääsuks Bagdadile. 3. jalaväediviisi esimene ja teine brigaad läbivad päeva teisel poolel Karbala kitsuse ja ründavad lähipiirkonnas Eufratit asuvaid sildu. Diviisi kolmas brigaad võtab lahingu tulemusena oma kontrolli alla Karbala kitsuse idapoolse osa ning võtmetähtsusega sillad ja tammid. Soine maastik raskendab oluliselt lahingutehnika ning transpordi liikumist.

Vaatamata pidevatele rünnakutele, hoiavad USA reindžerid juba kaks nädalat enda käes Eufrati ülemjooksul asuvat, 3. diviisile jõe ületamisel eluliselt tähtsat Al-Hadithah' tammi, mille taga on Buhayrat al-Qadi-siyah' veehoidla tohutu veemass.

Merejalaväe 5. rügemendi lahingugrupp vallutab silla üle Saddami kanali An Numaniyah' linna lähistel kagu pool Bagdadi.

2. aprill

Pärastlõunal toimub Al Hindiyah' linna lähistel üle Eufrati viiva silla juures 3. jalaväediviisi ja vabariikliku kaardiväe üksuste vahel esimene lahingukontakt. Puhkeb äge võitlus, milles Iraagi sõdurid tegutsevad üpris professionaalselt ja demonstreerivad ameeriklaste sõnul erinevalt fedaiinidest häid taktikalisi oskusi. Intensiivsete õhurünnakute ja maaväe suur-tükikutulega hävitatakse USA vägede ja Bagdadi vahel avatud maastikul paiknevad Iraagi kaardiväe üksuste sõjamasinad. Diviisi 3. brigaad ületab Eufrati jõe Karbalast põhja pool, rünnates ootamatult seal asuvat silda. Iraaklastel õnnestub sild õhku lasta pärast seda, kui kolm Abramsi tanki on selle ületanud, kuid USA pioneerid suudavad silla vigastused kiiresti parandada ning liiklus sellel taastub. Pioneerid ehitavad lähedusse ka veel teise silla. Tee Bagdadile on lahti. Karbala kitsuse nii kiire läbimine oli ootamatu ka 3. jalaväediviisi ülemale kindralmajor Blountile endale. Nüüd käsib ta diviisi luurepataljonil liikuda kiiresti Bagdadi äärelinnadeni. Luurajate A-kompanii oma kahekümne masinaga jõuab Bagdadi Saddami-nimelise rahvusvahelise lennuvälja juurde ja on esimene USA üksus, mis ohustab vahetult pealinna. Järgmised 24 tundi peab kompanii võitlema üksi lainetena üksteisele järgnevate rünnakute vastu. Lahingu-

väljale kompanii kaitsepositsioonide ette jäävad mitmesaja Iraagi võitleja surnukehad.

Merejalaväe 5. rügemendi lahingugrupp vallutab silla üle Tigrise An Numaniyah's ning seega on liitlasvägedel kasutada veel üks ülesõidukoht. Merejalavägi jätkab pealetungi Bagdadi suunas piki Tigrise idakallast.

Lennuvägi sooritab ööpäeva jooksul 1900 väljalendu. Nendest 900 on ründe-, 500 tankurlennukite, 250 transpordilennukite ning 100 luure, juhtimise ja õhupäästega seotud lennud.³⁹

3. aprill

USA 101. õhuründediviis sooritab tihedas koostöös 3. jalaväediviisi teise brigaadiga teise demonstratiivse rünnaku Al Hillah' vastu, mis on jõgedevahelises ruumis viimaseks suuremaks linnaks enne Bagdadi. Rünnaku eesmärk on tõmmata Karbala-Bagdadi suunalt ära 3. jalaväediviisile vastupanu osutada võivaid Iraagi jõude. Iraagi väejuhatuse koondabki kõik oma jõupingutused vastupanuks dessantväelastele, lahing käib vahetpidamata kaks päeva.

Pärastlõunal jõuavad 3. jalaväediviisi eelüksused edelasuunalt Bagdadi lähistele ja hõivavad lõplikult Saddami-nimelise lennuvälja. Iraaklased asuvad marulistele vasturünnakutele eesmärgiga ameeriklased lennuväljalt välja lüüa. Kogu õhtu ja öö kestnud rünnakud ei kannu vilja, lahinguväljale jääb enam kui 500 Iraagi sõduri ja fedaiini surnukeha.

Merejalaväe 7. rügemendi lahingugrupp järgneb 5. rügemendile ning ületab Tigrise, kasutades eelmisel päeval An Numaniyah's vallutatud sildu. Esimese rügemendi lahingugrupp pöördub samuti Al Kuti suunalt ära ning liigub piki Tigrise läänekallast An Numaniyah' suunas. 1. merejalaväe diviis hakkab koondama oma üksusi otsustavaks Bagdadi rünnakuks kagusuunalt.

Põhja-Iraagis Mosuli lähistel sooritavad ameeriklased koos kurdidega esimese ühise maismaarünnaku Iraagi üksuste vastu.

Lennuvägi teeb nagu eelmiselgi päeval 1900 väljalendu, neist 850 ründeülesannete täitmiseks. Lenduritele kujuneb see päev kurvaks. "Sõbralik" Patriot-rakettidega varustatud USA õhutõrjepatarei tulistab eksikombel alla oma F/A-18C ründelennuki. Iraagi keskosas kukub aga

---

³⁹ Cordesman 2003. Lk 90.

alla UH-60 Black Hawki transpordikopter. Kuus pardal olnud sõjaväelast hukuvad.

4. aprill

See päev on kõige kriitilisem USA 3. jalaväediviisi võitluses Bagdadi lennuvälja pärast. Varahommikust alates toimuvad Iraagi vabariikliku kaardiväe tanki- ja soomusüksuste marulised rünnakud Bagdadist piki Abu Ghraibi kiirteed lennuvälja suunas eesmärgiga see tagasi võtta. Ameeriklastel on tegemist nende tõrjumisega. Päeva teisel poolel toimub vihane kohtumislahing vaenupoolte tankigruppide vahel. Lahingumasinad lähevad kokku suhteliselt lühikesel, 800–1300 meetri distantstil. Kümne minutiga hävitavad Abramsid kaheksateist iraklaste T-72 tanki.⁴⁰ Koalitsiooni lennuväel õnnestub päeva jooksul neutraliseerida kõigi Bagdadi perimeetrit kaitsvate vabariikliku kaardiväe üksuste rünnakud. Merejalaväe 5. rügemendi lahingugrupp jätkab pealetungi piki maanteed nr 6, kuid kohtab siis ägedat vabariikliku kaardiväe ja fedaiinide üksuste vastupanu Al Aziziyah' ümbruses. 4. rügement pressib edasi piki maanteed nr 1 ning jõuab ka Saddami-nimelisele lennuväljale. Vastupanu Iraagi poolel osutavad peamiselt jalavägi ja fedaiinid.

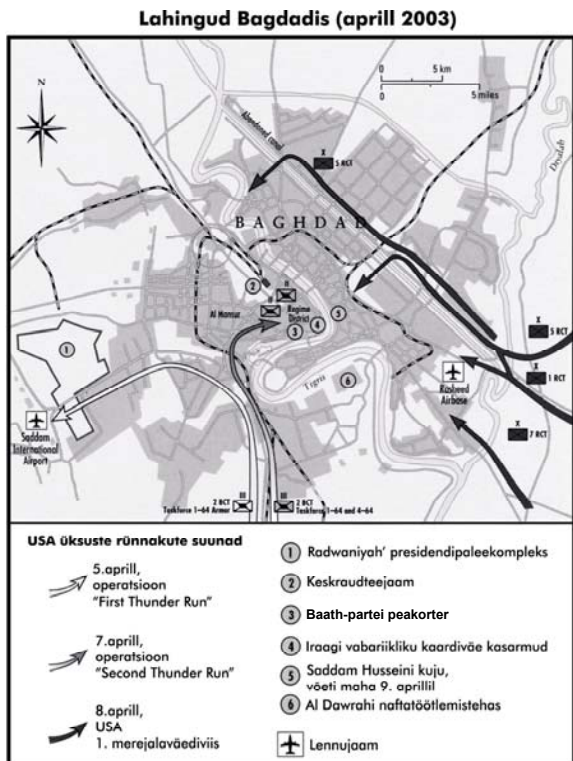
Õhtuks blokeerivad USA 3. jalaväediviisi kolmas brigaad ja 7. luurerügement Bagdadi lääne poolt.

Enam kui 85% liitlaste õhulöökidest suunatakse sel ööpäeval Iraagi maavägede üksuste, eriti Karbala kitsust ja juurdepääse Bagdadile kaitsvate Medina, Baghdadi ja Hammurabi diviiside hävitamisele. Koalitsioonivägede luure hinnangul moodustab Hammurabi diviisi lahinguvõimekus pärast neid rünnakuid vaid 48% tema täisvõimsusest, Medina diviis säilitab aga vaid 17% oma võitluspotentsiaalst.⁴¹ Intensiivsete ja täpsete õhulöökide mõju ilmneb ka selles, et üha enam Iraagi sõdureid, sealhulgas ka vabariikliku kaardiväe üksustest, jätvavad maha oma kaitsepositsioonid ja relvad, vahetavad riided ning kaovad rahva sekka.

---

⁴⁰ Murray & Scales 2003. Lk 207.

⁴¹ *Ibidem*. Lk 174.

5. aprill

Liitlaste luure teatab, et Bagdad on linnalahinguteks ette valmistamata. Kaitsetegevuse jaoks linnas puudub iseloomulik tõkestus, puuduvad miiniväljad ja kaitserajatised. Ei ole mingeid märke tugipunktide ja tulesüsteemi loomise kohta majades ja tänavatel. Peamisteks kaitserajatisesteks linnas on tänavatele liivakottidest laotud tulepesad. Iraaklased on Bagdadi lääne- ja lõunapoolsete äärelinnade kaitsele koondanud kaks vabariikliku kaardiväe brigaadi ning umbes 15 000 fedaiini. USA 3. jalaväediviisi ülema käsul asuvad selle esimene ja kolmas brigaad ringkaitsele Saddami-nimelisel lennuväljal. Neil tuleb kohe tõrjuda veel mitu kaardiväe soomusüksuste rünnakut. Lennuvälja lähisteles jäävad 12 purustatud T-72 ja kaks T-55 tanki ning kuus põlevat soomukit.

Pealinnast edelas asuv 3. diviisi teine brigaad korraldab varahommikul tugevdatud 1/64 tankipataljoniga ründelennukite A-10 toetusel esimese kiirretke Bagdadi kesklinna. Ameeriklaste ilmumine on täiesti ootamatu linna kaitsjatele ja tekitab nende seas suurte kaotustega tipnenud segaduse. Iraaklased toibuvad üllatusest siiski üsna kiiresti ning avavad granaadiheitjatest RPG-7 tule linna tunginud tankide pihta. Üks Abrams saab tõsiselt viga, meeskond päästetakse. Et vigastatud masin ei satuks iraaklaste kätte, hävitab selle oma ründelennukilt A-10 lastud rakett.

Pärastlõunaks on reid lõppenud. Kõik tankid on saanud tabamusi, paljudel on isegi mitme RPG-tüüpi granaadiheitja lõhkepeade jäljed, kuid välja arvatud üks linna jäänud masin, on kõik teised võitlusvõimelised. Ameeriklased peavad tähtsaks seda pealinlastele tehtud demonstratsiooni, tõestades neile, et USA soomuskolonnid võivad sõita Bagdadi kesklinnast läbi, ilma et kannaksid kaotusi. Moraalne löök Iraagi valitsejatele on kindlasti väga mõjuv.

6. aprill

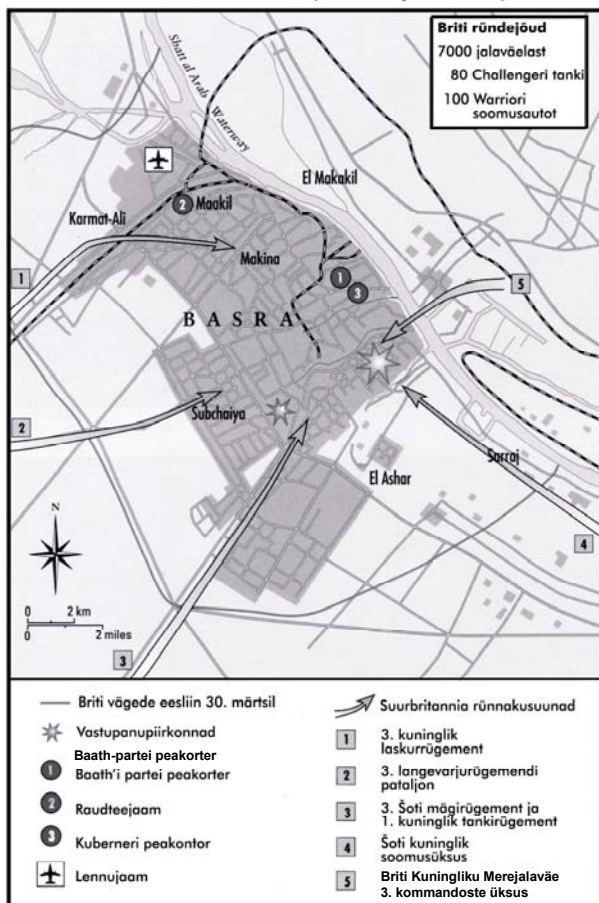
Luure teatab, et valitsev eliit tahab lahkuda Bagdadist. Selleks saab ta kasutada vaid viimast iraaklaste käes olevat, Bagdadist põhjasuunas, Süüriasse viivat maanteed. USA 3. brigaad saab käsu koos 7. luure-
rügemen- digaga see läbi lõigata. Tulemuseks on kümnetunnine äge võitlus kaardiväelaste tankide ja fedaiinidega. See on ka päeva ägedaim lahing riigis üldse. Maanteele jääb hulk põlevaid Iraagi soomukeid. Ameeriklased blokeerivad pärast vihast võitlust Bagdadist põhja poole viiva maantee, sulgedes sellega viimase põgenemistee pealinnast. Tunnetades, et pealinna kaitsjad on murdumas, teeb USA 2. brigaadi ülem kolonel Perkins õhtul kindral Blountile ettepaneku saata esimese sissetungi Bagdadi sooritanud 1/64 pataljoni taktikaline grupp järgmisel päeval uuesti välkreidile Bagdadi südalinna. Diviisiülem nõustub.

5. ja 7. rügemendi lahingugrupid saadavad välja luure otsima ületamiskohti Diyalah' jões Bagdadi idapoolse äärelinna lähistel. Kahjuks on iraaklased kõik sillad õhku lasknud.

Juba 22. märtsil Basra piiramisrõngasse võtnud Briti 1. soomusdiviis alustab nüüd linnale üldrünnakut kolmelt eri suunalt ning siseneb linna. Vastupanu on koldeline ja seda osutavad peamiselt fedaiinid. Eriti vihased

lahingud toimuvad ühe vabrikukompleksi ja humanitaarkolledži piirkonnas. Viimast kaitsevad ligi 300 fanaatikut, sealhulgas vabatahtlikud paljudest araabia riikidest. Surnukehade juurest leitakse hiljem Maroko, Alžeeria, Süüria ja teiste Lähis-Ida riikide passe. Nüüd abistavad Briti sõdureid juba ka kohalikud šiiidid, näidates neile Baath-partei aktivistide ja fedaiinide elukohti ja peidupaiku ning hoiatades neid varitsuste eest. Linnaelanikud asuvad ka ise innukalt oma endisi rõhujaid püüdma ning hävitama. Päeva lõpuks on terve linn koalitsioonivägede kontrolli all.

Basra vallutamine (märts–aprill 2003)

7. aprill

Varahommikul tabab ameeriklaste 2. brigaadi juhtimispunkti suur õnnetus: Iraagi maa-maa-tüüpi taktikalise raketi tabamus hävitab tosin staabimasinat. Viis sõdurit hukkub, haavatuid on üle kahekümne. Brigaadiülem kolonel Perkins pääseb eluga ning pealinna ründamise plaanidest ei loobu. Nüüd otsustab ta minna reidile ise koos brigaadi peajõududega — 1/64 ja 4/64 tankipataljoni taktikaliste gruppidega, kaasates aktsiooni kokku 70 Abramsi tanki ja 60 Bradley lahingumasinat. "Pealinna kogemusega" 1/64 tankipataljon juhib reidi. Linna kaitsjad on nüüd ameeriklaste rünnaku vastu märksa paremini valmistunud. Puhkeb äge tulevahetus, kuid mõlemad pataljonid jõuavad ikkagi kesklinna ja Saddami valitsushoonete kvartalisse. Diviisiülem kindral Blount otsustab üksused jätta linna, juhul kui neile õnnestub toimetada vajalikud kütuse- ja laskemoonavarud. 1/64 pataljoni allüksused asuvad kaitsele, ehitades kesklinnas tähtsamatele ristmikele ja maa-alustele tunnelitele kiiresti kolm tugipunkti (Larry, Curly ja Moe). Kaitserajatiste loomiseks kasutatakse kõiki kättesaadavaid vahendeid: kummulikeeratud autobusse, treilereid, buldoosereid, vigastatud lahingumasinaid jms.⁴² 4/64 pataljoni taktikaline grupp tegutseb valitsusasutuste piirkonnas ning vallutab Iraagi valitsuse ametliku residentsi — Vabariigi palee ning ka Saddamile kuuluva Sijoodi palee. Kõiki 2. brigaadi meeste poolt loodud tugipunkte ning vallutatud paleesid ründavad kogu päeva ägedalt Iraagi sõdurid ja fedaiinid, kelle seas on ka palju süürlastest vabatahtlikke. Ameerika tankistid hoiavad positsioone kindlalt enda käes. Iraaklased võitlevad ennastalgavalt, kuid tunda annab nende nõrk väljaõpe ja halb lahingujuhtimine. Ka 3. jalaväediviisi ülema saadetud varustuskonvoi jõuab õhtuks kesklinnas võitlevate üksusteni, mis jäävad ööseks paigale. Edukas sissetung pealinna südamesse murrab lõplikult selle kaitse selgroo.

Samal ajal 2. brigaadiga hakkavad päeval liikuma ka diviisi ülejäanud brigaadid: 3. brigaadi lahingugrupp sooritab suure kaarmanöövri Bagdadi ümber selleks, et siseneda linna põhjasuunal; 1. brigaad liigub oma paiknemiskohast Saddami-nimelisel lennuväljal piki Abu Chraibi kiirteed, rünnates pealinna läänest.

---

⁴² Murray & Scales 2003. Lk 213.

Kõik 1. merejalaväediviisi rügemendid kogunevad diviisitülema kindral Mattise käsul Bagdadi lähiste Diyalah' jõe piikonda. Valmistatakse üheks selle sõja suurimaks katsumuseks: iraaklaste poolt väga tugevasti kaitstud jõe forsseerimiseks järgmisel päeval.

Päeval saabub koalitsioonijõudude peakorterisse Kataris mitmetest luureallikatest info, et Saddam on sisenenud restorani Bagdadi äärelinnas. Õhus olevale USA pommitajale B1 edastatakse objekti koordinaadid. Sihtmärgile langeb 45 minuti pärast neli 900kilost pommi, kuid diktaatoril õnnestub järjekordselt pääseda terve nahaga.

8.–9. aprill

Luure teatab, et kolm vahetult Bagdadi kaitsvat vabariikliku kaardiväe diviisi on tükeldatud paljudeks hajutatud gruppideks, kes võitlevad ilma igasuguse juhtimiseta ja kooskõlastamatult. Sõja algul nende relvastuses olnud 850 tankist on säilinud veel 19 masinat, 550 suurtükist on kõlblikke vaid 40.⁴³ Võitlus kaardiväelastega jätkub.

Rasked lahingud toimuvad Al Hillah' linnas 101. õhuründediviisi teise brigaadi ja suure hulga fedaiinide ning Iraagi regulaarüksuste vahel. Linna kaitse on korraldatud üllatavalt hästi, linnalahingu taktika kõigi reeglite kohaselt. Kindralmajor Petraeus, 101. diviisi ülem, on sunnitud vastupanu kiiremaks murdmiseks suunama 2. brigaadile appi ka 3. brigaadi. Alles 10. aprilliks õnnestub Al Hillah' kaitsjatest lõplikult puhastada. Võitluse ägedusest räägib ka asjaolu, et ainult Apache ja Kiowa kopterid hävitasid siin 256 Iraagi õhutõrjerelva, nende tulejuhtimisseadet ja transpordivahendit, 110 suurtükki ja reaktiivsüsteemi, 287 tanki ja teisi soomukeid, 800 autot, hulga punkreid ja tulepesi.⁴⁴

1. merejalaväediviis alustab oma peajõududega ägeda iraaklaste tule all Tigrise lisajõe Diyalah' ületamist Bagdadi idapoolse äärelinna vahetus läheduses. See on teine sellise ulatusega operatsioon USA merejalaväe uusimas ajaloos. Vastaskaldal õnnestub kahe esimesena jõe forsseerinud 7. rügemendi lahingugrupi merejalaväekompanii vihase lahingu tulemusena luua sillapea. Tankide toetusel alustavad lahingugrupi pioneerid purustatud sildade remonti selles piirkonnas ning võimaldavad esimese

---

⁴³ Murray & Scales 2003. Lk 176–177.

⁴⁴ *Ibidem*. Lk 202.

ešeloni merejalaväepataljonidel ületada jõe, mille järel tuuakse praamid üle ka rügemendi tankid. Sillad õnnestub peagi teha kasutamiskõlblikeks ja varsti on kogu lahingugrupp vastaskaldal.

Kasutades amfibmasinaid, vallutab merejalaväe 1. rügemendi lahingugrupp teise sillapea ning taastab veel kaks silda. Nende kaudu ületab 5. rügemendi lahingugrupp jõe, liigub kiiresti läbi Bagdadi idapoolse osa ning saavutab kokkupuute 3. jalaväediviisi üksustega.

Taktikaline grupp Tarawa hoiab kindlalt enda käes maanteid nr 1, 7 ja 27 An Nasiriyah' ja Bagdadi vahel, kaitstes Bagdadi all võitlevate üksuste jaoks ülimalt tähtsaid varustusteid. Nüüd saab ta veel lisaulesande liikuda ida suunas ja likvideerida Iraani piiri ääres paiknev Iraagi IV armeekorpus. Kuid korpus ei leita, see on kadunud — ohvitserid ja sõdurid on lihtsalt laiali jooksnud.

Õhtuks võtab USA 1. merejalaväediviis ja 3. jalaväediviis Bagdadi lõplikult oma kontrolli alla. Vastupanu linnas on murtud, vaid aeg-ajalt on selle erinevates osades kuulda lühiajalist tulevahetust. Linna kaitsjad on kadunud. Ameerika sõdurid kisuvad 9. aprillil juubeldava linnarahva juuresolekul maha diktaatori hiigelskulptuuri kesklinnas.

Bagdadi vallutamise operatsioon on kestnud seitse päeva. See algas lennuvälja hõivamisest 2. aprilli õhtul ja kulmineerus Saddami kuju langetamisega. Võitlus Bagdadis oli ebatavaline võrreldes hariliku linnavõitlusega. Pikkade ja raskete jalaväe tänavalahingute asemel toimus soomusüksuste energiline manööverdamine oma suurtüki- ja ründelennuväe võimsa tuletoetuse saatel. Eriti tänuväärseks osutus luure tegevus, kes varustas linnas võitlevaid üksusi ning neid toetavaid ründelennukeid ja lahingukoptereid reaajas täpse informatsiooniga. Täppisloõgid õhust osutusid ka linnaoludes hämmastavalt efektiivseks.

Miks pealinn nii kiiresti langes? Esiteks, linn ei olnud ette valmistatud tõsisteks tänavalahinguteks, kaitse oli organiseerimata, puudus vajalik tulesüsteem ja tõkestus, samuti kaitserajatised. Bagdadi lääneosa tänavad olid avatud ning võimaldasid koalitsiooni soomustehnikal vabalt linna siseneda. Teiseks, Iraagi armee keskjuhtimine ei toiminud, üksused ja sõdurid ei teadnud, kus on vastane, ega oodanud nii kiiret pealetungi Bagdadile. Ameeriklased ennetasid oma vaenlast, nende tegevus oli irak-

laste jaoks pidevalt ootamatu.⁴⁵ Kindlasti mängis linnavõitluses tähtsat rolli ka koalitsioonivägede väga hea luure ja elektronvõitlusvahendite intensiivne kasutamine, mis halvas pealinna kaitsvate Iraagi üksuste kogu sidesüsteemi, samuti võimas ja täpne lähituletoetus oma ründelennukitelt ja kopteritelt.

Päeva lõpuks on alles jäänud Iraagi väed koondunud peamiselt kahe linna piirkonda põhja pool Bagdadi. Mosulis asub V armeekorpus ja Saddami kodulinna Tikritis kogunevad I armeekorpusse üksused.

10.–11. aprill

USA 1. merejalaväe ekspeditsioonikorpusse üksustest luuakse uus lahingugrupp *Task Force Tripoli*. See saab ülesande alustada pealetungi Bagdadist põhja suunas ja vallutada Saddami kodulinn Tikrit. Koalitsiooni lennuvägi ründab sihtmärke Tikritis.

USA sõdurid leiavad 11. aprillil ühest Bagdadi hoonest 310 kasutusvalmiduses olevat suitsiidivesti.⁴⁶

Põhja-Iraagis toimuvad lennuväe toetusel viimase kahe nädala kõige intensiivsemad USA eriüksuste operatsioonid. Neis kasutatakse ka raskeid ründelennukeid AC-130. Tihedas koostöös kurdide Peshmerga miilitsaga murravad eriüksuslased iraaklaste kaitse “rohelist liinil”. USA 10. erivägede grupp eesotsas oma ülema kolonel Clevelandiga ja sadakond kurdi Peshmerga miilitsat sisenevad Mosulisse. Seda kaitsev Iraagi V armeekorpus annab pataljonisuurusele Ameerika-Kurdi üksusele ilma lahinguta alla. Iraagi sõdurid annavad ära oma relvad, mille järel neil lubatakse koju minna. Kurdid sisenevad ka Kirkukki, regiooni tähtsasse naftatööstuskeskusesse.

Bagdadis alustavad linnaelanikud marodööritsemist, tassides riiklikest asutustest ja Saddami funktsionääride elamutest ära kõike vähegi väärtuslikku. USA sõdurid ei sekku toimuvasse.

12. aprill

Koalitsiooni maavägede üksused likvideerivad iraaklaste vastupanukoldeid sunniitidega asustatud piirkonnas Tikriti ümbruses. Muudes riigi

---

⁴⁵ Clark 2003. Lk 81.

⁴⁶ Cordesman 2003. Lk 124.

osades jätkatakse asustatud punktide julgestamist ning kontrolli laiendamist aladele, kus see varem puudus. Toimuvad puhastusoperatsioonid Bagdadis, neist ühe käigus leitakse mahajäetuna viis taktikaliste rakettide laskeseadet ja üks kasutuskõlblik rakett. Julgeolekuoperatsioonide tõhusdamiseks linnas tuuakse Bagdadi lisaks 101. õhuründediviis. Koalitsiooni juhtkond avaldab nimekirja 55 tagaotsitavast Saddami režiimi võtme-figuurist, kes tuleb vangistada ja anda kohtu alla või hävitada.⁴⁷ Päeva jooksul toimub riigis hulgaliselt liitlasvägede väikesi relvastatud kokkupõrkeid fedaiinide ja Iraagi sõduritega.

13. aprill

Merejalaväe lahingugrupp Tripoli ründab Saddami kodulinna Tikritit ja selles asuvat Saddamile ustavaks jäänud Iraagi üksust, mis koosneb umbes 2500 võitlejast. Merejalaväelaste võitlust toetavad intensiivselt lahingukopterid Cobra ning hävitajad-pommitajad F/A-18 Hornet. Eri-nevates linnaosades toimuvad sporaadilised lahingud, organiseeritud vastupanu puudub. Päeva lõpuks iraaklaste vastupanu raueb. Linn alistub pärast korrapäratud võitlust ootamatult kergesti, näib et ka Saddami hõimukaaslaste võitlustahe on murtud. Ameeriklased blokeerivad väljapääsud linnast, et ära hoida diktaatori lähikondlaste põgenemine.

Operatsiooni "Iraagi vabadus" üldjuht kindral Tommy Franks teatab õhtul, et riigis pole enam ühtegi režiimi käes olevat linna, kuid märgib, et kõik sõjalised ülesanded pole veel täidetud. On tarvis maa lõplikult puhastada vastupanu osutavatest Saddami toetajatest, kinni püüda ta ise ja tema lähikondlased. Iraagis algab intensiivne massihävitusrelvade otsimine.

USA sõdurid püüavad kohalike politseinike toetusel stabiliseerida ühiskondlikku korda Bagdadis. Linnas viiakse sisse komandanditund. Washington teatab, et lähitulevikus suunatakse Iraaki 1200 Ameerika politseinikku ja juristi selleks, et osaleda korrakaitse tagamisel Iraagi linnades ning aidata luua tulevase Iraagi õiguskaitseorganid.

---

⁴⁷ Cordesman 2003. Lk 122.

14. aprill

Laiaulatuslik sõjategevus Iraagis lõpeb sel päeval. Pentagoni pressiesindaja Victoria Clarke kuulutab: “Režiim on jõudnud oma lõpuni ja selle liidrid on kas surnud, alistunud või jooksus.”⁴⁸ Saddam Husseini armee organiseeritud vastupanu on murtud, algab suuremate ja väiksemate kokkupõrgete ajastu koalitsioonijõudude ning üle riigi hajutatud Iraagi armee, fedaiinide ja Baath-partei toetajate relvastatud jäänuste vahel.

Teisel mail teatab USA president George Bush ametlikult, et sõjategevus Iraagis on lõppenud. Iraagis on kokku 143 000 koalitsioonisõdurit, sealhulgas 122 000 ameeriklast ja 21 000 inglasi.

USA hakkab saatma koju oma lennukikandjate lahingugruppe — lahkuvad Kitty Hawk ja Constellation koos saatelaevadega.

Kuid siit algab Iraagi sõja lõppfaasi kõige imelikum ja rahvusvahelisele üldsusele arusaamatum periood. Saddami režiim on kukutatud, tema abilised, lähikondlased, parteikaaslased ja toetajad kas hukkunud või peitu pugunud. Sõjavägi, eriteenistused ja korrakaitsestruktuurid on laiali jooksnud või saadetud. Hiljem peavad mitmed analüütikud koalitsiooni üheks suureks veaks Iraagi sõjaväe laialisaatmist, mis suurendas töötute armeed ning marodööritsejaid edaspidi veelgi ligi 400 000 vihase ja relvastatud mehe näol. Riiklikud, regionaalsed ja kohalikud võimuorganid ning asutused ei toimi. Sõja tõttu ei tööta majandusettevõtted, töötus ja puudus kasvab riigis katastroofilise kiirusega. Kuid rahvas peab edasi elama, inimestele on vaja tööd, vett, toitu, elektrit, kommunikatsioone, arstiabi, kaitset kurjategijate eest. Viimaste arv aga suureneb katastroofilise tempoga. Aastakümneid totalitaarrežiimi raudses haardes elanud iraaklastel on järsku tekkinud võimalus oma endistelt piinajatelt vähemalt midagi materiaalselt tagasi võtta. Inimestele ootamatult kätte langenud käitumisvabadus muudab nad skisofreeniliseks. Ameeriklaste loid tegevus purustatud Iraagi armee relvastuse kokkukorjamisel ja valve alla võtmisel soodustab elanike massilist relvastumist. Marodööritsemine suuremates linnades võtab üha laiemad mastaabid ja muutub aina kontrollimatumaks. Pärast endiste võimurite kodude tühjendamist hakatakse röövima muuseumi, saatkondi, koole ja haiglaid. Liitlasvägede sõdurid ei

⁴⁸ *Ibidem*. Lk 127.

suuda toimuvat otsustavalt mõjutada, olukord kipub muutuma kaootiliseks. Ilmselt siit, kirjeldatud sõjajärgsest situatsioonist, pärinevad ka Iraagi tänase olukorra juured.

Järelsõna

Iraagi tegevus

Kogu sõjaeelse perioodi säilitas Iraagi juhtkond lootuse, et tal õnnestub ÜRO ja araabia maade abiga hoida ära USA sissetung. Kui sõda muutus vältimatuks, planeerisid Saddam ja tema lähikondlased kasutada oma olemasolevat hävituslennuväge ja õhukaitsevahendeid vähemalt esmaste vaenlase lennuväe rünnakute tõrjumiseks, kuid peamine eesmärk oli osutada vastupanu eelkõige liitlaste maavägedele. Arvestades 1991. aasta Lahesõja kurbi kogemusi, otsustasid Bagdadi strateegid nüüd vältida sõda lahtises kõrbes ja koondada oma vägede jõupingutused eelkõige asustatud punktide kaitsele. Suurt rõhku pandi ka laiaulatusliku sissisõja ettevalmistamisele. Avatud maastikul tegutsevate vaenlase üksuste vastu plaaniti kasutada sissitegevust, varitsusi, diversiooniakte, korraldada lühikesi vasturünnakuid.

Analüüsides Iraagi armee tegevust ja käitumist sõjas, on mitmed uurijad jaganud selle tinglikult kolmeks etapiks. Kaks viimast neist osutusid üpris omapärasteks.

Esimesele ehk algetapile oli iseloomulik kahe Iraagi armeekorpuse üksuste tõsine vastupanu koalitsioonivägedele riigi lõunaosa kõigi suuremate linnade (Basra, An Nasiriyah' ja An Najafi) kaitsmisel. Liitlased ei suutnud esimese kahe nädala jooksul tõepoolest ühtki neist oma kontrolli alla saada. Ei täitunud ka USA poliitikute lootus, et sissetungi algusega tõusevad Saddami vastu üles tema poolt tagakiusatud šiiidid ning Iraagi rahvas tervitab koalitsioonisõdureid avasüli kui vabastajaid. Vastuvõtt osutus tegelikult üpris leigeks.

Teist etappi võib nimetada "kummaliseks Bagdadi kaitsmiseks". Operatiivmõistes kaitsetegevuseks hästi sobiv linn teda läbiva laia jõe, 12 silla, jõealuste tunnelite ja nagu tänavalahinguteks ehitatud radikaalsete kvartalitega, millel olid kõik eeldused saada tugevaks pähkliks koalit-

sioonijõududele, ei teinud midagi tõsist oma kaitseks ning hõivati seitsme päevaga. Võib arvata, et pealinna kaitseplaani Iraagi juhtkonnal kas puudus üldse või seda ei rakendatud.

Kolmas etapp oli samuti kummaline ning paistis silma nelja Iraagi armeekorpusse vabatahtliku alistumise ja vangiaandmisega ühe nädala jooksul. Eriti hämmastav oli Iraagi V armeekorpusse alistumine USA-Kurdi segapataljonile Mosulis.⁴⁹

Aastakümneid hirmu ja repressioonide õhkonnas elanud Iraagi rahval ja sõduritel puudus igasugune stiimul ja tahe sellise poliitilise režiimiga kodumaad kaitsta.

Koalitsioonivägede tugevad küljed

USA keskväejuhatuse planeeris operatsiooni "Iraagi vabadus", arvestades ja rõhutades tihedat koostööd, tegevuse koordineeritust ning paindlikkust väeliikide vahel, mis oli olnud puudulik kõigi eelnevate sõdade ajal. Koalitsioonijõudude edukuse üheks aluseks oli vaenlase asukohta, tegevuse ja võib-olla ka kavatsuste üksikasjalik ja reaalselt teadmine, mida võimaldas kõigi tasandite luurestruktuuride ja vahendite täielik integratsioon ning ülimalt efektiivne tegevus. Pealetungivatele vägedele hädavaajaliku objektiivse ja õigeaegse informatsiooni hankimiseks rakendati komplekselt kogu USA armee luurevahendite arsenal: luuresatelliidid, luurelennukid E-8 JSTAR, õhuluure ja juhtimislennukid E-3 AVACS, taktikalise raadiotehnilise ja visuaalse luure lennukid, mehitamata lennuparaadid, maavägede luureüksused, erivägede allüksused, ründelennuväe sihitajad, suurtükiväe tulejuhid jne. Nii olid USA V armeekorpusse staabi arvutid suutelised tunnis jälgima kuni vaenlase 1000 maapealset sihtmärki. Koalitsioonivägede iga kompanii-pataljoni taseme ülem sai lahingutegevuse käigus reaalselt juba eelnevalt süstematiseeritud ning mitme kanali kaudu täpsustatud luureinformatsiooni, mis võimaldas tal objektiivselt hinnata olukorda lahinguväljal ning vastu võtta õigeid otsuseid.⁵⁰

---

⁴⁹ **M. A. Gareev, A. D. Tsõganok.** Uroki i võvodõ iz vainõ v Irake. — Vojennaja Mõslj, nr 8, Avgust 2003. Lk 84.

⁵⁰ **A. A. Korabelnikov, V. V. Tšeban.** Uroki i võvodõ iz vainõ v Irake. — Vojennaja Mõslj, nr 9, Sentjabrj 2003. Lk 76.

Strateegia valdkonnas võib peale möödunud sajandi 80-ndatel loodud ja 1991. aastal Lahesõjas edukalt ära proovitud “kombineeritud õhk-maa operatsiooni” doktriini märkida nüüd ilmselt ära uue sõjategevuse vormi, niinimetatud “*kõikehõlmava operatsiooni*” doktriini tekke USA sõjakunstis. Iraagi sõda näitas vägede täieliku ühendatuse tähtsust. Operatsioon “Iraagi vabadus” oli esimene tõeline nelja väeliigi (maaväe, õhujõudude, laevastiku ja merejalaväe) ühiskampaania, milles nende tihe koostöö ei olnud korraldatud mitte ainult operatiiv-, vaid ka taktikalisel (kuni pataljon-brigaad) tasandil. Selle võimaldas äsja loodud ülimumoodne, koostegevusvõimetus tagav C4ISRi (*Command, Control, Communication, Computers, Intelligence, Support, Rescue*) täielikult digitaliseeritud süsteem.⁵¹

Liitlaste sõjalise edu tagas koalitsioonivägedes laialt kasutusel olnud kõrgtehnoloogia ning elektroonika abil ülimalt täpseks muudetud üksuste ja relvade suur tulejõud.

Suur roll edus oli õhujõududel, kes sooritasid ajavahemikus 19. märtsist kuni 22. aprillini sõja huvides kokku 47 600 väljalendu. Neist ründe-eesmärkidel 14 050, õhukaitseks ja -kontrolliks 5550, tankimiseks õhus 9700, transportimiseks 11 450, luure- ja juhtimisalasteks missioonideks 3400, pääste- ja otsinguoperatsioonideks 280 lendu. Väga intensiivselt kasutati transpordilennuväge. Õhu teel veeti 81 570 tonni erinevat varustust.⁵² Merejalaväe lahingulennukite arvel seejuures on 9800 lahingulendu, mille jooksul nad heitsid vaenlasele kokku 2200 juhitavat ning 2300 tavalist pommi ehk 6,24 miljonit naela (2836 tonni) lahingumoonat.⁵³ Merejõudude lennukikandjatel asuvate ründelennukite tegevus kavandati ühiselt koos õhujõudude lennukite ja kopteritega. Selleks kasutati üldist infosüsteemi. Lahingulendudest ligi 80% sooritati “pimelendudena”, s.t lennukid startisid täpset missiooni teadmata — pilootidele anti informatsioon hävitatavate sihtmärkide kohta siis, kui nad olid juba tegevuspiirkonna õhuruumis. Seda võimaldas juhtimissüsteem TBMCs (sõjatandri lahingujuhtimise põhisüsteem, *Theater Battle Mana-*

⁵¹ Learning the lessons of Iraq. — Canberra Times, 7 May, 2003. Lk 15A.

⁵² Cordesman 2003. Lk 143.

⁵³ Murray & Scales 2003. Lk 115.

gement Core Systems), mille arendas välja USA firma Lockheed Martin Corporation.

Suurimaks muudatuseks võrreldes eelnevate sõdadega oli ka operatsioonide uus, n-ö “tulemusel baseeruv” (*Effects Based*) planeerimisviis. Komandörid planeerisid kindlate eesmärkide saavutamise ja kui nende plaan ei võimaldanud jõuda soovitud tulemuseni, siis muutsid seda kiiresti. Teise maailmasõja aegadest pärinev traditsiooniline “lineaarne” või “vaenlase kurnamisele tuginev” mõtteviis oli loonud doktriini rünnata ja hävitada kõike, mis avastatakse. Tänapäeval ei ole vajadust rünnata ja hävitada kõike. Vastupidi, “tulemusel baseeruv” planeerimine pakub võimalusi saavutada lahinguväljal soovitud tulemus, rünnates väiksemat hulka, kuid vastasele tundlikumaid sihtmärke väiksema, aga täpsemate relvade hulgaga.

Operatsiooni “Iraagi vabadus” iseärasuseks oli ka arvukate erivägede üksuste kasutamine. Varem traditsiooniliselt teistest väeosadest teatud eraldatuse tingimustes tegutsenud eriväelased olid nüüd kindlalt kaasatud sõja- ja ka lahinguplaanidesse ning tegutsesid koalitsioonivägede integreeritud osana tihedas koostöös teiste väe- ja relvaliikide üksustega.

Sõjategevuse käigus ei saavutatud maaväe ja õhujõudude kõrgemate komandöride tasemel mitte ainult kontseptuaalne koostegevusvõime, vaid ka ühine lähiõhutoetuse võimekus. Uus digitaalne lahinguvälja Internetitehnoloogia, mida toetas oluliselt suurenenud täppistrelvade kasutamine, andis kõigile võitlevatele üksustele kindlust, et nad teavad oma vägede täpset asukohta ja vaenlase sihtmärke.

Oluliselt soodustas võitlejate tegevust lahinguväljal nende otstarbekohane riietus ja varustus. Liitlasvägede sõdurid kandsid mugavaid ja kergeid rõivaid, olukorrale vastavat lahinguväevarustust. Selle hulka kuulusid soomusvest, kiiver aga ka isiklik raadiosaatja, et iga sõdur saaks teistega sidet pidada, keemiakaitseriietus ja varustus, toidupakid, vee-pudelid, esmaabipakid jne.

Võitlustaktika seisukohalt Iraagis oli koalitsioonivägede eripäraks see, et nad hoidusid pealetungioperatsioonides otsestest kokkupõrgetest kaitstes asuva vaenlasega. Iraaklaste tähtsamad vastupanusõlmed blokeeriti väikeste jõududega ja seoti lahingutega, samal ajal kui väekoondiste peajõud sooritasid manöövri ja möödusid vastupanukolletest, sekkumata

võitlusesse. Kohtumisel vastasega hoiduti lähivõitlusest. Iraagi väeosa-
dele koondati kõigepealt oma lennuväe löögid ja suurtükiväe tuli ning
alles pärast vaenlase "põhjalikku töötlemist" jätkati rünnakut maaväe
üksustega.

Huvitav on võrrelda koalitsiooni lennuväe tegevust kahes Iraagi sõjas.
Lahesõda kestis 42 ööpäeva ja selles tegi liitlaste lennuvägi kokku
126 645 väljalendu. Operatsiooni "Iraagi vabadus" jooksul sooritas lennu-
vägi sõjategevuse piirkonnas kokku 36 275 väljalendu (keskmiselt 1576
lendu ööpäevas), millest 14 050 olid ründelennud.⁵⁴ Oluliselt väiksem
lendude hulk oli seotud täppisrelvade laialdase kasutamisega, mis vähen-
das tunduvalt laskemoonakulu objektide hävitamisel ja nõudis seega ka
väiksema arvu lennukite osavõttu rünnakutes. Kui 1991. aasta sõjas
kasutati ainult 7% rünnakute puhul täppisrelvi, siis 2003. aastal lennu-
kitelt Iraagi pinnale langetatud laskemoonast olid ligi 65% täppisrelvad.

Operatsiooni juhtimise ja elluviimise meisterlikkust illustreerivad hästi
ka koalitsiooni suhteliselt väikesed kaotused. Meenutame seejuures, et
kolmenädalase sõja jooksul vallutati 25miljonilise elanikuga, 437 000 km²
pindalaga ja ligi 400 000mehelise relvajõuga riik. Infoagentuuri Reuters
teatel oli Iraagis 17. aprillil seisuga surma saanud kokku 125 sõjameest,
sealhulgas lahingutes 107 ja mitmesugustes õnnetustes 18. Haavatuid oli
495 ja kolm sõjaväelast olid teadmata kadunud.

Eesti Päevaleht teatas 22. aprillil viitega Ameerika ajalehele USA
Today, et sõjas on hukkunud kokku 111 ameeriklast lahingutes ja 21
õnnetustes, üks on teadmata kadunud. Brittide kaotused olid 31 lange-
nut, seahulgas 16 sõjaväelast sai surma "sõbraliku tule" tagajärjel ja üks
suri terviserikke tõttu.⁵⁵ Võrdluseks võib tuua 1990.–1991. aasta
Lahesõja, kus hukkus liitlaste poolel 293 ameeriklast, 39 araablast, 24
britti ja kaks prantslast. Kui Lahesõjas kaotas ainuüksi USA 63
lahingulennukit ja kopterit, siis 2003. aasta sõjas kaotasid liitlased
kokku 18 lennumasinat.

---

⁵⁴ **W. Matthews.** Triumph of Jointness: Integrating Services, C4I Pays Off for U.S.
in Iraq. — Defense News, 14 Aprill, 2003. Lk 11.

⁵⁵ **H. Suurkask.** USA pääses Iraagist väheste ohvritega. — Eesti Päevaleht,
22.04.04.

Koalitsiooni probleemid

Vaatamata ilmsele sõjalisele edule, märgivad Ameerika uurijad ära ka mitmed planeerimisprotsessi suured puudused. Nii on paljude arvates küsitavad Pentagoni nn ühendatud planeerimisstrateegia alused. Operatsioon “Iraagi vabadus” planeeriti tegelikult ilma eelneva tervikliku ja ühendatud operatiivkontseptsioonita, ilma integreeritud väegrupi loomise ja logistika plaanita, mis oleks vastase vähegi tõsisema vastupanu korral võinud tekitada sõjakäigule väga tõsisid komplikatsioone.⁵⁶ Paljud asjad operatsiooni planeerimisel ja ettevalmistamisel tehti käigult, *ad hoc*. Kriitikud on üksmeelsed, et USA hinnang Iraagi vastupanuvõime kohta tugines valedele strateegilistele järeldustele. On ka märgitud, et USA ebaadekvaatne või puudulik diplomaatia sõja ettevalmistamise protsessi käigus on tekitanud suuri pingeid NATO liitlastega Euroopas ja kahandanud oluliselt rahvusvahelist toetust USA välispoliitikale ning Iraagi operatsioonile.⁵⁷

Operatsiooni käigus ilmnesisid suured probleemid “sõbraliku tulega”. Ehkki oma vägede tuvastamise küsimus oli teravalt päevakorras veel Lahesõja ajal ning pärast seda tehti üht-teist ka üksuste ja masinate varustamiseks vajaliku aparatuuriga, jäi see töö ilmselt poolikuks. USA ajakirjanduse andmetel oli operatsiooni “Iraagi vabadus” ajal “sõbraliku tulega” seotud juhtumeid enam kui kümme kord. Nii hävitas Kuveidi piiri lähistel USA Patriot-tüüpi rakettidega varustatud õhutõrjepatarei Briti lennuki Tornado ja tõenäoliselt ka veel ühe oma, F/A-18 tüüpi lennuki. USA õhujõudude lennuk ründas Briti soomukit Basra lähistel. Lõuna-Iraagis tulistasid üksteist eksikombel kaks Inglise tanki Challenger-2. Seejuures üks neis hävis, meekond sai surma. USA lahingulennuk A-10 ründas An Nasiriyah’ lähistel halbades meteotingimustes Ameerika üksust. Hukkus üheksa merejalaväelast, ligi kolmkümmend sai haavata. Kõige halvem õnnetus juhtus Iraagi Kurdistanis. Mosuli suunas teel liikunud ameeriklaste ja kurdide segakolonna ründas kaks USA lennukit.

---

⁵⁶ **D. A. Fulghum.** Fast Forward: The Pentagon’s Force-Transformation Director Takes an Early Swipe at What Worked and What Didn’t in Iraq. — Aviation Week and Space Technology, 28 April, 2003. Lk 34.

⁵⁷ **J. P. Rubin.** Stumbling Into War. — Foreign Affairs, September/October 2003. Lk 49–57.

Seejuures hukkus üks Ameerika sõdur, 17 kurdi võitlejat ja BBC tõlk, 45 inimest sai haavata.⁵⁸

Poliitikute poolt miinimumini kokkusurutud koalitsiooni maakomponent oli sunnitud tegutsema nagu köietantsija. Ainult Saddami võimetus korraldada sõjategevuse efektiivset juhtimist ja paisata oma väed kiiresti riigi põhjaosast lõunasse päästis koalitsiooni paljudest kriitilistest momentidest operatsiooni algfaasis. Ka Bagdadi kaitse läbikukkumine oli peamiselt Iraagi juhtkonna ebakompetentsuse ja hirmu või siis Iraagi väejuhatuse lagunemise vili. Mitmete USA kõrgemate sõjaväelaste arvates oli operatsiooniplaan mõttetult riskantne. Seda elluviiva väejuhatuse käsutuses oli vaid minimaalne hulk pealetungifaasi teostamiseks vajalikke jõude. Seejuures olid üksused sunnitud pausideta võitlema kõik kolm aktiivse lahingutegevuse nädalat, ilma et neid oleks keegi välja vahetanud puhkuseks ja jõudude taastamiseks. Neid asendada võivaid reserve lihtsalt polnud. Ehkki operatsiooni käik näitas, et vägesid oli piisavalt Iraagi armee purustamiseks, tuli nende terav puudus ilmsiks nii sõjategevuse käigus kui ka selle lõppfaasis.

Lahingutegevus, eriti maismaal, on üks ettearvamatuid inimtegevuse viise. Ta on juba oma loomult väga riskirohke, sest on seotud asjaoludega, mida on peaaegu võimatu ette näha. Seepärast sunnib terve mõistus iga operatsiooni alustamise eel võtma tarvitusele meetmed, mis viiksid kõrvõimalikud riskid võimalikult väikseks. Selleks operatsiooniks eraldatud jõud aga osutusid ebapiisavaks, et täita kõiki vägedele pandud ülesandeid.⁵⁹ See ilmnas ka “odavate” üksuste puudumises sõjatandril rahvuskaardi või kergejalaväelaste näol, kes oleksid taganud V armeekorpuse 350–400 km pikkuseks veninud kommunikatsiooniliinide kaitse. Nüüd tuli selleks kasutada eliitründeüksust — 82. õhuhessantdiviisi brigaadi, mida oleks hädasti vaja olnud oluliselt tähtsamate ülesannete täitmisel.

Endine NATO Euroopa vägede ülemjuhataja kindral Wesley Clark kirjeldab tekkinud olukorda järgmiselt: “See, et (sõja — A. L.) plaan on äärmiselt riskantne, selgus pärast operatsiooni sõjalise faasi lõppu. Olemasolevad jõud ja vahendid osutusid ebapiisavaks, et lahendada kõik

---

⁵⁸ Clark 2003. Lk 76–77.

⁵⁹ Clark 2003. Lk 84.

neile pandud ülesanded. Plaani koostajad oleksid pidanud ette nägema erinevate ootamatute situatsioonide tekke võimaluse, kaasa arvatud rahva vastupanu USA okupatsioonile sõjajärgses Iraagis, ja plaanima vajalikud abinõud. Kuid “veereva stardi” filosoofia,* mis näis olevat rohkem seotud vägede paigutamise jätkuvate probleemide kui strateegiliste kalkulatsioonidega, ja lootus sellele, et lennuvägi suudab kompenseerida maavägede vähesuse, tegid selle võimatuks. Selle tulemusena ei olnud USA relvajõud operatsiooni lõpul võimelised tagama julgeolekut, peatama maröödroitsemist ja sabotaaži, tagama küllaldast sõjalist kohalolekut riigi territooriumil või siis vähemalt Bagdadis. Saabunud korralagedus tekitas kahju USA poolt lahinguväljal võidetud usaldusväarsusele ja avas ukse sügavamale ning paremini organiseeritud vastupanule järgnevatel nädalatel...⁶⁰ “...Plaani suureks veaks oli operatsiooni lõpp, täpsemalt arvestused sõjajärgse olukorra stabiliseerimise kohta. Sõjaliste operatsioonide planeerimisel mingi kampaania raames on alati tarvis arvestada sõjajärgse perioodi kavandamisega. Strateegiline planeerimine armeede ja sõjandrite tasandil nõuab alati neljaastmelist mudelit: vägede ettevalmistamine — koondamine sõjategevuspiirkonda — otsustavate operatsioonide elluviimine — sõjajärgne tegevus. Vaenlase hävitamine lahinguväljal loob küll vajalikud, kuid ebapiisavad eeldused võiduks. Võit ei tähenda ainult vaenlase armee purustamist, vaid pigem temale järgnevat operatsioonide viimist eduka lõpuni selleks, et saavutada sõja eesmärgid. Selle operatsiooni eesmärkideks, nagu märkis ka kaitseminister Rumsfeld ise, oli kukutada režiim, viia riik välja terrorismivõrgustikust, leida ja hävitada massihävitusrelvad, lõpetada terroristide tegevus, luua eeldused Iraagi kiireks üleminekuks demokraatlikule juhtimisviisile, mis ei hakaks tulevikus ohustama tema naabreid. Võidu saavutamine nõuab operatsiooni täielikku planeerimist, alates otsustamisest, mis on edu kriteeriumiks pärast sõda ja vastavalt sellele oma tegevuse määratlemist ning vajalike jõudude ja vahendite eraldamist”.⁶¹ Ilmselt on kindralil

---

* Siin on peetud silmas operatsiooni algusaja pidevat muutmist.

⁶⁰ Clark 2003. Lk 86–87.

⁶¹ Clark 2003. Lk 88.

õigus — midagi jäi Pentagonil operatsiooni "Iraagi vabadus" ette valmistades kahe silma vahele.

Inimestel on tähtis mõista, et midagi täiesti ideaalset maailmas, sealhulgas ka poliitikas ja sõjaasjanduses, ei ole olemas ei tänapäeval ega ole võimalik saavutada ka tulevikus. On vaid lõputu protsess püüelda ideaali poole.

Kindralmajor **Ants Laaneots**,
Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste ülem